

ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΙ ΠΡΟΣ ΑΥΤΑ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Τοῦ Δρος κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Γρ. ΖΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Διευθυντοῦ τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν

Ι. Εἰσαγωγή

1. Τὸ θέμα τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων (*), ὅπως ἰδιαζούσης σημασίας καὶ βεβαίως διὰ τὴν Ἑλλάδα, εἶναι φυσικὸν νὰ ἀποτελῇ μονίμως τὸ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος τῶν Ἑλλήνων, συνεπῶς δὲ καὶ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑταιρείας αὐτῶν, ἐφόσον καὶ εἰς τὸν εὐγενῆ αὐτὸν τῆς ἐθνικῆς ἀμίλλης στίβον, ἦτοι τὸν τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, ἡ εὐκνήρος Ἑλλήνος κατέχει, ὡς ἱστορικῶς ἐπαληθεύεται, τὰ τε πρεσβεῖα καὶ τὰ πρωτεῖα. Πιστεύουν, ἐξ ἄλλου, οἱ Ἑλλήνων καὶ διακηρύττουν, ὡς πρῶτοι ἀθλήσαντες καὶ διδάξαντες, ὅτι ἐὰν συνεχισθῇ καὶ ἀξιοποιηθῇ, κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον καὶ εἰς τὸ ἀναγκαῖον μέτρον, ἡ εὐγενεστάτη αὕτη τοῦ ἔθνους ἐκδήλωσις, μέγα θὰ προκύψῃ καλόν, διὰ τε τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν Πατρίδα, τὴν πολυπαθῆ Ἑλλάδα καὶ διὰ τὴν ὅλην Χώραν γενικώτερον.

Ἐλπίζω νὰ μὴ διαψεύσω τὰς ἐπ' ἐμὲ στηριχθείσας προσδοκίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας καὶ ὁμῶν, Κυρίαι καὶ Κύριοι, παρακαλῶ, οὐχ ἦττον, νὰ κριθῶ ἐπιεικῶς, ἐν ὄψει τῶν εἰδικῶν δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας ἐμφανίζει τὸ θέμα καὶ τοῦ, σχετικῶς μὲ τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ βάθος αὐτοῦ, μικροῦ εἰς τὴν διάθεσίν μου τεθέντος χρόνου.

2. Εἶναι προφανές, ὅτι εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν, ὅπως μοι ἀναθέσῃ, ἵνα ἐρευνήσω καὶ ἐνώπιον Ὑμῶν ἀναπτύξω τὸ θέμα τῆς ἀποφινῆς ὀμιλίας, ἐβάρυνε τὸ γεγονός, ὅτι διετέλεσα ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν Τμηματάρχης καὶ ἐν συνεχείᾳ Διευθυντῆς τῆς παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ Οἰκονομικῶν Διευθύνσεως Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων. Ἐν προκειμένῳ, οὐχ ἦττον, ὀφείλω ἐκ

(*) Διάλεξις δοθεῖσα εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν Ἀθηνῶν, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν τὴν 20ῆν Μαρτίου 1968.

προσμίῳ νά διευκρινίσω, ὅτι αἱ σκέψεις καὶ αἱ προτάσεις, τὰς ὁποίας, ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω θέματος, θέλω διατυπώσαι ἐνώπιον Ἑμῶν, κατὰ τὴν ἀποψινὴν ὁμιλίαν μου, ἀπηχοῦν τὰς προσωπικὰς μου ἐπ' αὐτοῦ ἀντιλήψεις καὶ οὐχὶ τῆς Δημοσίας Ἑλληνείας, εἰς ἣν ὀργανικῶς ἀνήκω.

II. Τὰ Ἐθνικὰ Κληροδοτήματα

A' Ἑνωσία

1. Ὁφείλομεν ἐν ἀρχῇ νά διευκρινίσωμεν τὰς ἐνωσίας. Τί ἐννοοῦμεν λέγοντες «Ἐθνικὸν Κληροδοτήμα»; Κατὰ τὸν διδόμενον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ Δικαίου ὀρισμὸν, ὡς «Ἐθνικὸν Κληροδοτήμα» νοεῖται πᾶν ὄφελος, παρεχόμενον διὰ κληροδοσίας, ἤτοι διὰ διατάξεως τελευταίας βουλήσεως, περιεχομένης ἐν διαθήκῃ ἢ ἐν κωδικέλλῳ, μὴ συνιστώσης κληρονομικὴν ἐγκυκλίαν, εἰς τὸ Ἐθνος ἢ τὸ Κράτος ἢ ἄλλο νομικὸν ἢ φυσικὸν πρόσωπον, πρὸς ἐκπλήρωσιν ἑθνικοῦ σκοποῦ. Κατ' ἐπέκτασιν, ὡς Ἐθνικὸν Κληροδοτήμα, νοεῖται πᾶν ὄφελημα, παρεχόμενον, εἴτε διὰ διατάξεως τελευταίας βουλήσεως, ἤτοι κληρονομίας, κληροδοσίας, καθολικοῦ καταπιστεύματος, αἰτίᾳ θανάτου δωρεᾶς, εἴτε διὰ πράξεως ἐν ζωῇ ἤτοι δωρεᾶς, πρὸς τὸ Ἐθνος ἢ τὸ Κράτος ἢ τὸν Δῆμον ἢ τὴν Κοινότητα ἢ ἄλλο νομικὸν ἢ φυσικὸν πρόσωπον, πρὸς ἐκπλήρωσιν, εἰς τὸ διηνεκὲς ἢ ἐφ' ὠρισμένην διάρκειαν χρόνου ἢ ἐφ' ἄπαξ, κοινωφελοῦς σκοποῦ, ἤτοι σκοποῦ κρατικοῦ, ἐκπαιδευτικοῦ, θρησκευτικοῦ, φιλανθρωπικοῦ καὶ καθόλου ἐπωφελοῦς εἰς τὸ κοινόν.

B' Ἱστορικὴ ἀποψις

1. Ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ἐξετάζοντες τὸν θεσμόν, παρατηροῦμεν, ὅτι οὗτος ἐμφανίζεται ἀπὸ τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς χρόνους τῆς Ἀρχαιότητος, συνεχίζεται ἀδιαπτῶτως ἀναπτυσσόμενος καὶ ἐδραιούμενος κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους, τὴν περίοδον τοῦ Βυζαντίου, τὴν περίοδον τῆς μακραίως τοῦ Ἐθνους δουλείας καὶ τὴν περίοδον μετὰ τὴν Ἀνεξαρτησίαν, μέχρι τῶν ἡμερῶν μᾶς.

2. Οἱ εὐποροὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα συνεισφέρουν οἰκιοθελῶς, διὰ τὴν συντήρησιν τῶν στρατῶν τῶν πόλεων αὐτῶν, χρηματοδοτοῦν ἐξ ἰδίων τὰς ἐπιχειρουμένης ἐκστρατείας, καταβάλλουν τὰς δαπάνας τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν ἑορτῶν ἢ ἀθλητικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἀγώνων, χορηγοῦν τὰς θεατρικὰς παραστάσεις, συντηροῦν ἰδρύματα, διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν ξένων, τῶν ἀσθενῶν, τῶν πτωχῶν καὶ τῶν γερόντων. Γενικῶς, οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι, ἐφόσον ἠπόρουσαν ἦσαν γενναῖοι ἄνθρωποι, τόσοσιν ὑπὲρ τῆς πόλεως, ὅσον καὶ ὑπὲρ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν.

3. Εἰδικώτερον ἀναφέρομεν, ὅτι ὁ γνωστὸς ἱστορικὸς τῆς ἀρχαίας φιλοσο-

φίας Διογένης ὁ Λαέρτιος, εἰς τὸ ἀξιόλογον ἔργον αὐτοῦ «Φιλοσόφων βίων καὶ δογμάτων συναγωγὴ», διέσωσεν ἕξ διαθήκας φιλοσόφων, διὰ τῶν ὁποίων καταλείπονται κληροδοτήματα ἢ συνιστῶνται δωρεά: ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν. Οὕτως, ὁ μαθητὴς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐν τῇ περιπατητικῇ Σχολῇ, Θεόφραστος, ἀποθνήσκων τῷ 287 π.Χ. εἰς ἡλικίαν 85 ἐτῶν, δὲν παρέλειψε νὰ ἐνθυμηθῇ εἰς τὴν διαθήκην αὐτοῦ τοὺς μαθητὰς καὶ φίλους, ὁρίσας ἐν αὐτῇ τ' ἀκόλουθα: «Τὸν δὲ κήπον καὶ τὸν περίπατον καὶ τὰς οἰκίας τὰς πρὸς τῷ κήπῳ πάσας δίδωμι τῶν γεγραμμένων φίλων καὶ τοῖς βουλομένοις συσχολάζειν καὶ συμφιλοσοφεῖν ἐν αὐτῷ». Ἴδου ἐν ἐκ τῶν πρώτων τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας, ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδευσεως, Ἐθνικὸν Κληροδότημα.

Ἡ χορηγία, ἕξ ἄλλου, μία, ὡς γνωστόν, τῶν τακτικῶν λειτουργιῶν εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας, καθ' ἣν οἱ πλουσιώτεροι τῶν Ἀθηναίων, «τῶν ἐχόντων οὐσίαν ὑπὲρ τὰ τρία τάλαντα», ἀνελάμβανον τὴν δαπάνην, τὴν ἀπαιτουμένην διὰ τὸν χορὸν τὸν δραματικόν, τὸν γενόμενον ἐν τῷ θεάτρῳ, κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Διονυσίων, τί ἄλλο ἦτο, εἰμὴ μία ἐν ζῶῃ δωρεὰ ὑπὲρ κοινωφελοῦς σκοποῦ, ἦτοι μία ἐθνικὴ δωρεά:

Οἱ χορηγοὶ (509/508 π.Χ.) καὶ μεταγενεστέρως, μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον, οἱ ἀγωνοθέται διηγωνίζοντο φιλοτίμως ποῖος θὰ ἐξεπλήρου τὴν λειτουργίαν κατὰ τρόπον πλουσιώτερον, μὲ μόνην ἀμοιβὴν αὐτῶν τὴν ἀναγραφὴν τοῦ ὀνόματός των, ὡς νικητῶν χορηγῶν, καὶ τῆς φυλῆς των ἐπὶ τοῦ «τρίποδος». Τὸ ἐν Ἀθήναις, σωζόμενον γνωστὸν μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους, χορηγοῦ τῆς Ἀκαμαντίδος φυλῆς (335/334 π.Χ.), καὶ αἱ μαρμάρινοι πλάκες, αἵτινες ἀνευρίσκονται, ἰδίᾳ παρὰ τὸν χώρον τοῦ Θεάτρου τοῦ Διονύσου, μὲ σφραγίδα ὀνομάτων νικησάντων χορηγῶν, ποιητῶν καὶ τῶν δραμάτων αὐτῶν, ἀποτελοῦν μίαν ζῶσαν καὶ εὐγλωττον μαρτυρίαν, διὰ τὴν εὐγενῆ ταύτην φιλόπολιν καὶ φιλοπάτριδα παράδοσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Τὰ ἐπιβλητικά, ἕξ ἄλλου, λείψανα τοῦ θεάτρου τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν κλιτὸν τῆς Ἀκροπόλεως (161 μ.Χ.), ἀποτελοῦν ἐτέραν πειστικὴν μαρτυρίαν τῆς πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν μεγάλης ἀγάπης τοῦ μεγάλου τούτου εὐεργέτου τῶν τε Ἀθηνῶν καὶ πλείστων ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ πλήρη ἀπόδειξιν τῆς ἀδιακόπου συνεχείας εἰς τὴν ἰδίαν ἐθνικὴν ταύτην παράδοσιν. Ὁ ἐξ εὐγενοῦς καὶ παλαιᾶς ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας καταγόμενος, πλούσιος καὶ λόγιος οὗτος Ἀθηναῖος, ἐστόλιζε καθ' ἕνα αὐτοῦ τὸν βίον (2ον μ.Χ. αἰῶνα), δι' ἐπιβλητικῶν οἰκοδομημάτων καὶ ἔργων τέχνης ὅχι μόνον τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ τὰ Μέγαρα, τὴν Εὐβοίαν, πόλεις τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Πελοποννήσου. Ἀνφοδομήσεν δλόκληρον πόλιν εἰς τὴν Ἠπειρον, ἣ ὁποία εἶχε καταπέσει ἐκ σεισμοῦ Κατεσκευάσεν ἐκ μαρμάρου τὰς δεξαμενὰς τῶν λουτρῶν τῶν Θερμοπυλῶν, μεγαλοπρεπὲς ὑδραγωγεῖον εἰς Ὀλυμπίαν, θαυμάσιον Ὠδεῖον εἰς Κόρινθον. Ἐχόσμησε τὸ Στάδιον τῶν Δελφῶν διὰ πεντελικῶν μαρμάρου καὶ τὸν Ναὸν τοῦ Προσεδῶνος εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου μὲ πλείστα ἀγάλματα. Ἰδρυσεν πολ-

λά ἄλλα μνημεῖα καὶ ναοὺς εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ἐν Ἀθήναις, ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς ἐπεχορήγει δι' ἡγεμονικῶν δωρεῶν τὰς ἐορτὰς τῶν Παναθηναίων καὶ λοιπὰς ἀθηναϊκὰς ἐορτὰς. Κατεσκεύασεν, ἐν ἔτει 161 μ.Χ., εἰς μνήμην τῆς θανούσης προσφιλοῦς συζύγου αὐτοῦ Ρηγίλλης, τὸ «ἀξιολογώτατον» — κατὰ Παισαβίαν — οἰκοδόμημα τοῦ κάτωθεν τοῦ Περθηνῶνος μεγαλοπρεποῦς Ὡδείου ἢ ἐστεγασμένου θεάτρου, διὰ μουσικὰς συναυλίας καὶ θεατρικὰς παραστάσεις. Ἀνακατεσκεύασεν ἐπίσης τὸ πέραν τοῦ Ἰλισσοῦ Παναθηναϊκὸν Στάδιον (140 μ.Χ.), τὸ ὁποῖον ἐπρόκεισε μὲ μαρμάρινα ἐδώλια. Δέκα ἐπτὰ αἰῶνας βραδύτερον, τῷ 1894, τὴν σκυτάλην τῆς παραδόσεως ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ ἀναλαβὼν, ὁ μέγας τοῦ Ἔθνους εὐεργέτης, ἡπειρώτης Γεώργιος Ἀβέρωφ, ἀνεκαίνισεν ἐκ βάθρων, ἀλλὰ θάσει τοῦ παλαιοῦ σχεδίου, τὸ ἀρχαῖον τοῦτο Στάδιον καὶ ἐπρόκεισε τὰ σημερινὰς Ἀθήνας μὲ ἐν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων μνημείων αὐτῶν.

4. Ἡ παράδοσις αὕτη συνεχίζεται ἀδιαλείπτως κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, μὲ τὰ «λαγῆτα», τὰ «πρεσβεῖα», τὰ «καταλιμπανόμενα», ἧτοι: τὰς ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν καταλειπομένας κληρονομίαις, κληροδοσίαις καὶ δωρεάς. Ἰδίᾳ ὑπὲρ θρησκευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν σκοπῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων.

Εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Βυζαντίου, καθέως ἐπηρεασμένου ἀπὸ τοὺς θεσμοὺς τῆς Ρώμης, αἱ Honores cum dignitatis gradu, ἧτοι ἡ δωρεὰν παροχῆ ὑπηρεσίας ἢ περιουσίας, ὑπὸ τῶν εὐπόρων πολιτῶν, εἰς τὸ Κράτος ἢ τὴν Κοινότητα, σαφῆς συνέχεια τῶν λειτουργικῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἀποτελεῖ καὶ εὐρέως διαδεδομένον θεσμὸν αὐτοῦ. Ἡ μεσοβυζαντινὴ ἐποχὴ ἐγνώρισε τὰς ἐπηρείας, λειτουργικοῦ, ἀλλὰ καὶ περιουσιακοῦ περιεχομένου, διακρινόμενας εἰς τὰ μιτᾶτα καὶ τὰ ἀπληκτα, ἧτοι τὴν οἰκιοθελῆ παραχώρησιν καταλύματος εἰς στρατιωτικοὺς καὶ τὴν καταβολὴν χρεωδῶν ὑπὲρ τοῦ στρατοπέδου (ἀπλήκτου), τὴν ἐπίθεσιν μονοπροσώπων, ἧτοι τὴν διάθεσιν ψιλῶν στρατιωτῶν καὶ ναυτῶν, καὶ τὴν σιτάρχησιν κάστρων. Ἀργότερον αἱ λειτουργίαι αὗται ἀπώλεσαν τὸν ἐθελοντικὸν χαρακτῆρα τῶν λειτουργικῶν καὶ κατέστησαν ὑποχρεωτικαὶ εἰσφοραὶ τῶν εὐπόρων πολιτῶν, ὑπὲρ τοῦ Κράτους.

Αἱ πλούσιαι κυρίαι τοῦ Βυζαντίου ἴδρουν ἐξ ἰδίων καὶ συνετήρουν ποικίλα φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα, ἅτινα τακτικῶς ἐπεσκέπτοντο καὶ ἐκ τοῦ πλησίον ἐπέβλεπον. Συνήθως ἴδρύνοντο, ἀπὸ τὰς πλουσίας δωρεάς τῶν εὐπόρων, ξενῶνες, νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα καὶ πτωχοτροφεῖα.

(Ὁ σεβασμός, ἐξ ἄλλου, καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον ἐξεδηλοῦτο διὰ λίαν σημαντικῶν δωρεῶν πρὸς τὰς ἱεράς Μονάς. Ὡς πρῶτον καὶ ἐξαιρετικὸν ὑπόδειγμα φιλανθρωπικοῦ ἰδρύματος, ἀναφέρεται τὸ ἱδρυθὲν ἐν Καισαρείᾳ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, γνωστὸν ἐν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ, ὡς «Βασιλείας». Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῆ καὶ ἐν προκειμένῳ, ὅτι «ὁ μελετητῆς τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας θὰ διακρίνη, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Βυζαντινοῦ, τὴν ψυχὴν τοῦ ἀρχαίου

Ἑλληνας καὶ εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσιν αὐτοῦ, ἰδιωτικὴν, πνευματικὴν ἢ κοινωνικὴν, ἀντίστοιχον ἀνάμνησιν τοῦ θείου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων».

5. Κατὰ τὴν σκοτεινὴν περίοδον τῆς δουλείας τοῦ Ἔθνους, οἱ ἔθνικοι εὐεργέται, δωρηταὶ καὶ κληροδόται, ἐξασφαλίζουν, διὰ τῶν ὑπὲρ ἐθνικῶν σκοπῶν δωρεῶν, κληρονομιῶν καὶ κληροδοσιῶν αὐτῶν, τὴν ἐπιβίωσιν τῆς Φυλῆς, συντηροῦν καὶ τονώνουσι τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, προπαρασκευάζουσι τὴν ἀφύπνισιν τοῦ Γένους καὶ τὴν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ ξένου τυράννου, τὴν ὁποίαν καὶ χρηματοδοτοῦν ἀφειδῶς. Οἱ σκοποὶ οὗτοι ἐπιτυγχάνονται, διὰ τῆς ἀναπτύξεως εἰς τὰς Κοινωνικὰς συστήματός Κοινωνικῆς Προνοίας, διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδίᾳ τῆς Παιδείας τοῦ Ἔθνους. Οὕτως, ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν, ὅτι, ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος, Ἕλληνες ἔμποροι συντηροῦν εἰς τὴν Ἑνετιανὴν Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον. Τῷ 1647, ὁ ἠπειρώτης Ἐπιφάνιος Ἡγούμενος καταλείπει σημαντικὸν κληροδότημα ὑπὲρ τῶν σχολῶν Ἰωαννίνων καὶ Ἀθηναίων. Τὸ 1653, ὁ ἐκ Βερροίας Ἰωάννης Κωττούνιος διαθέτει ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν αὐτοῦ πρὸς Ἰδρυσιν, ὡς παραρτήματος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πάδοβας, τοῦ περιφήμου «Κωττουνιακοῦ Ἑλληνομοουσείου», διὰ νὰ τρέφονται καὶ νὰ ἐκπαιδεύονται ἐν αὐτῷ ὅκτι Ἕλληνες σπουδασταί. Ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁ ἱερομόναχος Γρηγόριος Σωτήρης ἱδρύει, ἰδίαις δαπάναις ἐν Ἀθήναις, τὸ «Φροντιστήριον Ἑλληνικῶν μαθημάτων», ἐπιχορηγηθὲν μεταγενεστέρως ὑπὸ τῶν ἐν Ἑνετίᾳ ἐγκατεστημένων Γεωργίου Μέλου καὶ Στεφάνου Ρούτου. Τῷ 1750, κτίζει, ὁμοίως ἐν Ἀθήναις, σχολὴν ὁ ἐν Ἑνετίᾳ Ἀθηναῖος ἔμπορος Ἰωάννης Ντέκας. Τὸ προβάδισμα ὁμοῦ εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς, διὰ τῆς Παιδείας, Ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως, ἔχουσι τὰ Ἰωάννινα. Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος σημαντικοῦ, ὑπὲρ τῶν σχολῶν τῶν Ἰωαννίνων, κληροδοτήματος τοῦ Ἐπιφανίου Ἡγουμένου (1647), ὁ ἐν Ἑνετίᾳ πλούσιος ἠπειρώτης Μάνος Γκούμας διαθέτει εἴκοσι (20) χιλιάδας δουκάτα, διὰ τὴν Ἰδρυσιν σχολῆς ἐν Ἰωαννίνοις, ἐνισχυθείσης μεταγενεστέρως ὑπὸ τῶν ἐπίσης ἠπειρωτῶν ἀδελφῶν Λάμπρου καὶ Σίμωνος Μαρούτση, τοῦ Γεωργίου Ντήλιου καὶ τοῦ Ζώη Καπλάνη. Οὕτω, χάρις εἰς τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν γενναιοδωρίαν τῶν ὡς ἄνω καὶ ἄλλων πολλῶν ἐκλεκτῶν τῆς εὐάνδρου Ἠλείου τέκνων, τὰ Ἰωάννινα ἀποβαίνουν τὸ σημαντικώτερον ἐκπαιδευτικὸν κέντρον τῆς ὑποδοῦλου Ἑλλάδος. Ἄλλοι πατριῶται καὶ εὐγενεῖς δωρηταὶ ἱδρύνουσι ἢ ἐνισχύουσι σχολὰς εἰς μικρότερα κέντρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οὕτως, ὁ Χατζῆ Λέων Χρήστου, πλὴν ἄλλων κοινωνικῶν σκοπῶν, ἐνισχύει τὰς σχολὰς Ἀργυροκάστρου, ὁ Σαρῆ Παντελῆς ἱδρύει εἰς τὴν Σμύρνην τὴν «Εὐαγγελικὴν Σχολὴν», ὁ Βενιαμὴν ὁ Λέσβιος ἱδρύει σχολὴν εἰς τὰς Κυθωνίας, ὁ Σπυρίδων Ριζος εἰς τὴν Λάκκην τοῦ Δελβίνου, ὁ Γεώργιος Θεοφάνης εἰς τὴν Πρέβεζαν, ὁ Σταμάτιος Ρούφος εἰς τὴν Λεβάδειαν, οἱ Γεώργιος Γούνας καὶ Ἀσημάκης Λεονάρδος εἰς Δημητσάναν, ὁ Ἀνδρέας Κασῆς εἰς Πάτμον, Ἰωάννινα καὶ Ἀθήνας. Ἄλλοι, τέλος, ἱδρύνουσι

σχολὰς εἰς τὸ Μέτσοβον, τὰ Τρίκαλα, τὴν Λάρισα, τὴν Ἀνδριανούπολιν, τὴν Σίφον, τὴν Ζαγοράν καὶ ἄλλαχοῦ.

Πέραν τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Παιδείας, οἱ εὐποροὶ Ἕλληνες ἐνίσχυσαν παντοιοτρόπως τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν, ἀργότερον δὲ αὐτὴν ταύτην τὴν Ἐπαναστασίαν.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ Ἐταιρεία τῶν Φιλικῶν, ἡ πρώτη μυστικὴ ἑλληνικὴ ἔταιρεία (1814), πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ὀργανώσεως καὶ ἀξιοποιήσεως τῶν δυνάμεων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ὀφείλει τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν ἀποτελεσματικὴν δράσιν αὐτῆς εἰς τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν γενναιοδωρίαν εὐπόρων Ἑλλήνων τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Οὕτως, ἀναφέρεται χαρακτηριστικῶς ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἀειμνήστου ἀκαδημαϊκοῦ Διονυσίου Κοκκίνου, (Διονυσίου Α. Κοκκίνου, Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις. Ἐκδ. Οἶκος Μέλισσα, Ἀθήναι, 1956—1960), ὅτι ὁ Παναγιώτης Σέκερης, μεγάλεμπορος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀποδεχθεὶς μετὰ συγκινήσεως τὴν μῆσιν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἐταιρείαν, προσέφερον, ὡς πρώτην ἐνίσχυσιν αὐτῆς, δέκα χιλιάδες γρόσια, ἦτοι—προσθέτει—«ποσὸν ἐκπληκτικὸν ἀπέναντι ἐκείνων ποῦ προσέφεροντο ὡς τότε». «Τότε—γράφει περαιτέρω ὁ Φιλήμων—ὁ Σκουφᾶς καὶ ὁ Ἀναγνωστόπουλος—μεταξὺ τῶν ἰδρυτῶν καὶ βασικῶν στελεχῶν τῆς Ἐταιρείας, ἐπίστευσαν εἰς τὴν ἀσφαλῆ πρόδοσιν τῆς Ἐταιρείας, ὅχι τόσο διὰ τὸ μέγα ποσὸν τῆς προσφορᾶς τοῦ Σέκερη, ὅσον κυρίως διὰ τὴν ἐπίδειξιν τοῦ ἑλληνικοῦ φρονήματος». Ἄλλὰ καὶ ἐν συνεχείᾳ—προσθέτει ὁ Διον. Κόκκινος—εἰς κάθε ἀνάγκην ὁ Παναγιώτης Σέκερης «ἤνοιγε τὸ χρηματοκιβώτιον καὶ ἐμετροῦσε διαρκῶς», ἀναδειχθεὶς ὁ μέγας χορηγὸς τῆς Ἐταιρείας.

Ἄλλὰ καὶ πλείστων ἄλλων ἐνθέρμων Ἑλλήνων πατριωτῶν, ὡς τῶν Δηληγιανναίων, τῶν Νοταραίων καὶ πλείστων ἄλλων αἱ περιουσίαι κυριολεκτικῶς ἐρημάχθησαν, χάριν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τοῦ ἔθνους. Ἡ χήρα τοῦ ἑθνικοῦ ἀγωνιστοῦ Παν. Καραβᾶ, διαθέσασα τὴν περιουσίαν αὐτῆς εἰς τὴν καταβολὴν τῶν δαπανῶν τοῦ Στρατοῦ, ὅστις ἐπολέμησεν εἰς τὰ Δερβενάκια, περιῆλθεν εἰς τοιαύτην ἔνδειαν, εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔθνικοῦ Ἀγῶνος, ὥστε νὰ ζητῇ, ἀπὸ τὴν Διοίκησιν τοῦ νεοπαγοῦς Κράτους, βοήθειαν διὰ νὰ ἀναθρέψῃ τὰ παιδιὰ τῆς. Ἡ Μαντῶ Μαυρογένους, ἀφοῦ ἐσπατάλησεν εἰς τὴν ἀγάπην καὶ τὸ πάθος τῆς διὰ τὴν ἐλευθερίαν τὴν περιουσίαν τῆς, χρηματοδοτοῦσα τὰς ἐκστρατείας εἰς τὰ Δερβενάκια, τὸ Νεόκαστρον καὶ ἄλλους τόπους τῆς Πελοποννήσου, ἐφθασεν—ὡς γράφει ὁ Διον. Κόκκινος—τὸ 1828, διαμένουσα εἰς πτωχὸν δωμάτιον τοῦ Νευπλίου, τὸ ὅποιον τῆς εἶχε παραχωρήσει ὁ Φωτομάρας, νὰ ζητῇ ἀπὸ τὸν Καποδίστριαν δύο τάλληρα διὰ τὸν ἐπιούσιον, φιλοξενηθεῖσα τελικῶς παρὰ φιλοστόργου συγγενικῆς οἰκογενείας εἰς τὴν Πάρον καὶ «προσπαθοῦσα νὰ λησμονήσῃ καὶ αὐτὰ καὶ ἄλλας πληγὰς», ὡς χαρακτηριστικῶς προσθέτει ὁ αὐτὸς ἱστορικός.

6. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τὴν σύστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, νέα, ἀτελεύτητος, ἔρχεται νὰ προστεθῇ εἰς

τὴν παλαιάν, σειρά ἔθνικῶν εὐεργετῶν, σπευδόντων νὰ ἐπουλώσουν τὰς πληγὰς τῆς αἵμασσοῦσης πατρίδος, νὰ καλύψουν τὰς πρώτας καὶ ἐπειγούσας ἀνάγκας αὐτῆς εἰς ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς ἔθνικῆς ζωῆς, ἰδίᾳ δὲ πάντοτε εἰς τὸν τομέα τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας, τῆς ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς Πίστεως, τῆς Παιδείας, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, συντρέχοντες οὕτω τὴν προσπάθειαν τῶν πρώτων Κυβερνητῶν αὐτῆς, ὅπως ὀρθοποδήσῃ ὁ ἀρχικὸς πυρὴν τῆς ἐλευθέρως Πατρίδος, ὡς θάσις καὶ ἀφειρητρία τῶν μετέπειτα ἀγῶνων ἀπελευθερώσεως τῶν ὑποδοῦλων τμημάτων αὐτῆς καὶ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀγῶνων καὶ ἰδανικῶν ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἀφειδῶς προσφέρουν ὀλοκλήρους περιουσίας, κηθείσας δι' ἐπιμόχθων προσπαθειῶν καὶ σκληρῶν στερήσεων τῆς ὄλης ζωῆς των.

Πλεῖστοι κοινωφελεῖς σκοποὶ καὶ ἔργα δὲν θὰ ἐπραγματοποιούντο, ἄνευ τῶν ἡπειρωτῶν Νικολάου Ζωσιμᾶ, τῶν ἀδελφῶν Κωνσταντίνου καὶ Εὐαγγέλη Ζάππα, τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ, τοῦ Ἀποστόλου Ἀρσάκη, τοῦ Γεωργίου Χατζηκώστα, τοῦ Ἰωάννου Δόμπολη, τοῦ Ἰωάννου Μπάγκα, τοῦ Γεωργίου Ριζάρη, τοῦ Σίμωνος Σίνα. Τὸ Ζάππειον Μέγαρον, μετὰ τῆς περιοχῆς του, τὸ Ζάππειον Παρθεναγωγεῖον Κωνσταντινουπόλεως, τὸ Ἀρσάκειον Παρθεναγωγεῖον Ψυχικοῦ, τὸ Τοσίτσειον Ἀθηνῶν, ἡ Ἀκαδημία, τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ Πολυτεχνεῖον, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, τὸ Βαρβάκειον Λύκειον, ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ καὶ ὁ Βοτανικὸς Κήπος, ἡ Βασσάνειος Ναυτικὴ Σχολή, τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Χατζηκώστα, τὸ Στάδιον, τὸ Ὠδεῖον, ἡ Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων, τὸ Ἐφηβεῖον (φυλακαί) καὶ τὸ θωρηκτὸν «Ἀβέρωφ». ἡ Ριζάρειος Σχολὴ καὶ ἄλλα πολλὰ κοινωφελῆ ἰδρύματα καὶ ἔργα ὀφείλονται εἰς τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν γενναιοδωρίαν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῶν Ἑλλήνων.

7. Ἡ φιλόπατρις καὶ φιλόανθρωπος αὕτη παράδοσις συνεχίζεται ἀδιάπτωτος μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ἐν Ἠπείρῳ, διὰ τῶν ἔθνικῶν εὐεργετῶν καὶ δωρητῶν ἀδελφῶν Ζωσιμαδῶν, Χαρ. Λώλη, Βασ. Βασιλᾶ, Θεοδ. Περθάνογλου, Κυρ. Μανίκα, Μιχ. Τοσίτσα, Νικ. Πίχτου, Αἰκατ. Γοργόλη, Εἰρ. Σταλημέρου, Νικ. Πρισβόλου, Ἀλεξ. Ζάρα, Μιχαὴλ Ἀναγνωστοπούλου, Ἀντ. Σούρλα, Βασ. Ἐξάρχου, Χαρίση Ζήκου, Ἰωάννου Λούλη, Γεωργίου Σταύρου, Αἰκατερίνης Τζέτζου, Ἐλένης Ζωγράφου, Βασιλείου Πυρσινέλλα, τῆς τελευταίως ἀναγγεληθείσης μεγάλης τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ εὐεργετίδος ἐκ Καντζίκου Ἰωαννίνων, Ἀλεξάνδρας Δημ. Μακρῆ καὶ ἄλλων.

Ἐν Μακεδονίᾳ, διὰ τῶν Δημ. Σκαπέρδα, Χαρίση Θεογένους, Παύλου καὶ Δημητρίου Χαρίση, Ζήνωνος Παπαναστασίου, Ἰωάννου Παπάφη, Λυσ. Καυταντζόγλου, Πέτρου Χρυσοχόου, Θεοδ. Πουλίδη, Χρυσῆς Παπαδημοπούλου, Χρήστου Μανώλη, Θεοδώρου Παπαδοπούλου καὶ ἄλλων. Ἐν Θράκῃ, διὰ τοῦ Ἰωάννου Μανδαλίδη καὶ ἄλλων. Ἐν Θεσσαλίᾳ, διὰ τῶν Δημ. Πολυμέρη, Σοφ. Ἀχιλλοπούλου, Νικ. Τσιτσιλιανοπούλου, Νικ. Στακοῦ, Ἀγγελικῆς Λάππα, Γεωργ. καὶ Ἀθανασίου Νικοδήμου, Ἀθαν. Βαφειάδη, Προκ. Κουκουλάρη, Δωροθέου Σχολάρη, Θωμᾶ Πολυκάρπου, Δημ. Ἡρακλείδου καὶ ἄλλων. Ἐν Στερεᾷ

Ἐλλάδεις, διὰ τῶν Σωτ. Κόκκαλη, Νικ. Γιαγτζή, Ἰω. Δελομούζου, Γεωργ. Κοττοροῦ, Θεοχάρη Κότσιχα καὶ ἄλλων. Ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ, διὰ τῶν Ἰωάννου Βαρβάκη, Βασιλείου Μελά, Ἰωάννου Μπάγκα, Ἀντωνίου Παπαδάκη, Λάμπρου Βέικου, Ἐλενας Βενιζέλου, Δημητρίου Δημητριάδη, Ἀλεξάνδρου Διομήδους, Σταματίου Βούρου, Γεωργίου Γρίβα - Διγενῆ, Ἀγγέλου Γουλιανδρῆ, Σοφίας Σαριπόλου, Μαρίας Στάη, Γαβριήλ Κουρτέση, Δημητρίου Μακρυγιάννη, Κων/νου Μιμικοπούλου, Μαθιοῦ Μακκᾶ, Εὐγενίας Κούζα, Μιλτιάδου Ἐμπερίκου, Κων/νου Κούσολα, Γεωργίου Γραβάση, Νικολάου Ἀλεξιάδη, Ἀριστ. Διπλάρη, Ζωρζή Δρομοκαῖτη, Ἐλένης Τσάνα ἢ Ζάννα, Ἀγλαίας Κυριακοῦ, Εὐγενίου Εὐγενίδη, Ἀγγέλου Μεταξᾶ, Ἰωάννου Χατζηκυριακοῦ, Σταματίου Βαφειοδάκη, Ἀλκ. Σεράφη καὶ ἄλλων. Ἐν Πελοποννήσῳ, διὰ τῶν Σπυρ. Ἀλεξανδράκη, Πηνελόπης Ἀναστασιάδου, Ἀθαν. Ματάλα, Θεοδ. Τριάντη, Γεωργ. Θερμογιάννη, Δημ. καὶ Βασ. Μαραγκοπούλου, Σταύρου Μπαρμπίκα, Ἰωάν. Ζαγιά, Ἰωάν. Κυριακοῦ, Θεοχάρη Κολοβέα, Δημ. Ἀθανασιάδου, Ὀδυσ. Γεληγιώτη, Νικολάου Χιώτη καὶ ἄλλων. Ἐν Κρήτῃ, διὰ τῶν Ἀνδρέου καὶ Μαρίας Καλοκαιρινοῦ, Ἐμμ. Γαλανάκη, Ἰωάν. Καμπάνη, Γεωργ. Τρανταλίδη, Ἰω. Δαμβέργη, Βίκτωρος Καπετανάκη καὶ ἄλλων. Ἐν Ἐπτανήσῳ, διὰ τῶν Ἰω. Δαμίρη, Διον. Μιγγῆ, Ἐλένης Μονσενίγου, Παναγῆ καὶ Ἀντωνίας Μαντζαβινάτου, Μιχαήλ καὶ Παναγῆ Βαλλιάνου, Μαρίνου Κοργιαλλένιου, Ἰω. Γερολυμάτου, Πάνου καὶ Γεωργίου Πολίτη, Ἀναστασίου Διθιεράτου καὶ ἄλλων. Ἐν Λέσβῳ, διὰ τῶν Ἀποστ. Σημαντήρη, Ἀνδρ. Κατσακούλη, Γεωργ. Βοστάνη, Γρηγ. Ρουσέλλη, Νικ. Μητρέλια, Βασ. Καμπᾶ, Χαραλάμπους Ἀγγελέτου, Βασ. Μπουλούτη, Εὐσ. Ξανθίδη, Γεωργ. Βουνάτου καὶ ἄλλων. Ἐν Χίῳ, διὰ τῶν Ἰωάννου καὶ Ἰουλίας Σκαρμαγκᾶ, Ζωρζή Μιχαηλοῦ, Ἀριστείδου Χωρέμη καὶ ἄλλων. Ἐν Κυκλάδαις, διὰ τῶν Χρήστου καὶ Χρηστίνης Γαρυφάλλου, Σταματίου Βαφειοδάκη, Ἰωάν. Βαρδάκα, Γεωργ. Ἀφεντάκη καὶ ἄλλων. Ἐν Δωδεκανήσῳ, διὰ τῶν Μίνως Βενετοκλή, Ἐμ. Δρακίδη, Νικ. Βούβουλη, Οὐρανίας Κουσουρελάκη—Σεβαστοπούλου καὶ ἄλλων.

Ἄς συγχωρεθῆ ἡμῖν ἡ ἄδυναμία, εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρισκόμεθα, λόγῳ τοῦ περιωρισμένου εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν χρόνου, νὰ μνημονεύσωμεν τὰ ὄνόματα καὶ ἄλλων πλείστων Εὐεργετῶν τοῦ Ἑθνους, οἵτινες ἐκληροδότησαν ἢ ἐδώρησαν τὰ οἰκονομικὰ μέσθ, διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ἐθνικῶν κοινωφελῶν σκοπῶν ἢ ἔργων, ἀναδειχθέντων οὕτως ἀπάντων ἀξίων τῆς Ἑθνικῆς Τιμῆς καὶ Εὐγνωμοσύνης.

Ἀπειράριθμα εἶναι πράγματι τὰ λοιπά, ἥσσανος οἰκονομικῆς ἐπιφανείας καὶ ἀποδόσεως, Ἑθνικὰ Κληροδοτήματα, ἅτινα πάντα, οὐχ ἤττον, κατεσπαρμένα εἰς ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν, ἐκπληροῦν λίαν σημαντικούς ἀπὸ ἐθνικῆς, ἐκπολιτιστικῆς, οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως σκοπούς. Ἐκ τῶν πόρων αὐτῶν, σημαντικῶν ἢ μὴ, κατασκευάζεται ὁ δρόμος ἢ τὸ ἀρδευτικὸν δίκτυον ἢ τὸ ὑδραγωγεῖον ἢ τὸ σχολεῖον ἢ ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ νεκροταφεῖον τοῦ μικροῦ χωριοῦ, ἐκπαιδεύεται ἢ μετεκπαιδεύεται ὁ φιλομαθὴς ἄπορος σπουδαστής, περιθάλλεται

εἰς τὰς δυσμάς τοῦ βίου, ὁ ἄστεγος γέρων, νοσηλεύεται ὁ πτωχὸς ἀσθενής, προικίζεται ἡ ἐνάρετος ἐνδεής κόρη καὶ ἐν γένει ἀνυψοῦται τὸ βιοτικὸν καὶ ἐκπολιτιστικὸν ἐπίπεδον τοῦ Λαοῦ, μετριάζεται ἡ ἀνθρωπίνη ἀνάγκη καὶ ἀπαλύνεται ὁ ἀνθρώπινος πόνος, οὕτως ὥστε νὰ λέγεται ὀρθῶς, ἐξ ἀφορμῆς τῆς λαμπρᾶς ταύτης μακρῶν παραδόσεως ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης, ὅτι ὁ «πατριωτισμὸς» καὶ ἡ «φιλανθρωπία» εἶναι οὐχὶ μόνον λέξεις, ἀλλὰ καὶ πράξεις κατ' ἐξοχὴν ἐλληνικαί.

Γ' Οἰκονομικὴ καὶ δημοσιονομικὴ σημασία

Μεγίστη εἶναι, ἐξ ἄλλου, ἡ ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ δημοσιονομικῆς ἀπόψεως σημασία τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων.

1. Ἡ ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν ἢ ἔργων διὰ κληρονομίας, κληροδοσίας ἢ δωρεᾶς διαθέσεις περιουσιακῶν στοιχείων ἢ δλοκλήρου περιουσίας ἀποτελεῖ, ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἐκουσίαν μερικὴν ὀλικὴν κοινωνικοποίησιν τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας τοῦ διαθέτου ἢ δωρητοῦ. Ἡ κοινωνικοποιήσις αὕτη συνεπάγεται τὴν αὔξησιν τῆς κρατικῆς καὶ παρακρατικῆς περιουσίας. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰς τὴν χώραν εἰσορῆς τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν εἰσοδημάτων Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, ταῦτα συνεπάγονται καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου καὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Ἡ διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐκ τῆς βουλήσεως τῶν διαθετῶν ἢ δωρητῶν τεταγμένων κοινωφελῶν σκοπῶν ἢ ἔργων κατανάλωσις, ἐξ ἄλλου, περιουσιακῶν στοιχείων ἢ εἰσοδημάτων τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, προστίθεται, εἰς τὴν, συνεπεῖα δραστηριότητος τοῦ Κράτους πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν αὐτῶν σκοπῶν, δημοσίαν κατανάλωσιν μέρους τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, αὕτη δέον νὰ συνυπολογίζεται μετὰ τῆς τελευταίας ταύτης, κατὰ τὴν κατάρτισιν τῶν ἐθνικῶν λογαριασμῶν, διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ συνολικοῦ ὕψους τῆς δημοσίας καταναλώσεως.

2. Ἀπὸ δημοσιονομικῆς ἀπόψεως, τὰ, διὰ κοινωφελεῖς σκοποὺς ἢ ἔργα, διατιθέμενα ἐτησίως, ὑπὸ τῶν κοινωφελῶν ἰδρυμάτων καὶ περιουσιῶν, ποσά, ἀποτελοῦν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον οὐσιαστικὴν ἐνίσχυσιν τῶν, ὑπὲρ τῶν αὐτῶν σκοπῶν ἢ ἔργων, διὰ τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ, διατιθεμένων. Οὕτω, καθίσταται δυνατὴ ἢ διὰ τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ ἱκανοποιήσις ἐτέρων κρατικῶν ἢ κοινωφελῶν σκοπῶν ἢ ἔργων, μὴ καλυπτομένων δι' ἐσόδων Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων ἢ ἡ πληρεστέρα ἱκανοποιήσις τῶν αὐτῶν σκοπῶν ἢ ἔργων, ἀνεπαρκῶς καλυπτομένων ἐξ ἐσόδων τῆς ὡς ἄνω ἐξωκρατικῆς πηγῆς. Πέραν τούτου, συνεπεῖα τῆς κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὑπάρξεως καὶ διαθέσεως τῶν περιουσιῶν καὶ εἰσοδημάτων τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων ὑπὲρ κοινωφελῶν καὶ γενικώτερον κρατικῶν σκοπῶν, καθίσταται δυνατὴ ἢ ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐξοικονόμησις κρατικῶν πόρων, διὰ

τὴν ἐνέργειαν δημοσίων ἐπενδύσεων πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς προσπαθείας οἰκονομικῆς τῆς Χώρας ἀναπτύξεως. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, οἱ ἐτήσιοι προϋπολογισμοὶ τῶν κοινωφελῶν ἰδρυμάτων καὶ περιουσιῶν δέον νὰ θεωρῶνται ὡς προσαυξηήματα τοῦ ἐτησίου γενικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους, αἱ δέ, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν αὐτῶν, διατιθέμεναι δαπάναι δέον νὰ συνυπολογίζονται μετὰ τῶν, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἰδίων σκοπῶν, δαπανῶν τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ, διὰ τὴν ἐξέυρεσιν τοῦ συνολικοῦ ὕψους δαπανῶν διὰ κοινωφελεῖς σκοποῦς ἢ ἔργα.

3. Ἀτυχῶς, ἐλλείπουν πλήρη στατιστικὰ καὶ λογιστικὰ στοιχεῖα, βάσει τῶν ὁποίων θὰ ἠδυνάμεθα νὰ υπολογίσωμεν τὰ ὡς ἄνω οἰκονομικὰ καὶ δημοσιονομικὰ μεγέθη. Πλήρη στοιχεῖα ὑφίστανται μόνον διὰ τὰ ἔσοδα καὶ ἐξοδα τῶν ὑπὸ τὴν ἄμεσον διαχείρισιν τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, περιεχόμενα εἰς τὸν ὑπὸ τούτου ἐτησίως συντασσόμενον εἰδικὸν προϋπολογισμόν.

Ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1968, προκύπτει, ὅτι ὑπὸ τὴν ἄμεσον τοῦ Δημοσίου διαχείρισιν εὐρίσκονται ἑβδομήκοντα ἑνῆς (79) Ἐθνικὰ Κληροδοτήματα, μὲ γενικὸν σύνολον προβλεπομένων ἐσόδων 8.332.196 δραχμῶν (τακτικῶν 1.894.708 καὶ ἐκτάκτων 6.417.488 δραχμῶν) καὶ ἐξόδων 8.322.196 δραχμῶν (τακτικῶν 7.563.175, πρὸς ἀναπλήρωσιν δὲ πιστώσεων δραχμῶν 769.021). Ἐκ γενομένης, ἐξ ἄλλου, προσφάτως, ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν (Γενικῆς Διευθύνσεως Φορολογίας, Διευθύνσεως Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων), διὰ τῆς Μηχανογραφικῆς Ὑπηρεσίας Φορολογίας, ἀπογραφῆς τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, ἡ ἀξία τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῶν ὑπὸ τὴν ἄμεσον διαχείρισιν τοῦ Κράτους Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων ὑπελογίσθη εἰς δραχμὰς 58.242.000.

Πρὸ τοῦ δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου, τὰ ἐν ἐνεργείᾳ Ἐθνικὰ Κληροδοτήματα τῆς κατηγορίας ταύτης ἦσαν περισσότερα, πλουσιώτερα καὶ ἀποδοτικώτερα.

Συνεπεῖα ἑμὸς τοῦ πολέμου καὶ τοῦ νόμου 18/1944, ἱκανὰ περιουσιακὰ τινὰ στοιχεῖα, ἰδίᾳ αἱ εἰς δραχμὰς καταθέσεις, ἀλλὰ καὶ αἱ δμολογία εἰς ἔθνικων δανείων, πλείστων ἐξ αὐτῶν ἐξηνεμίσθησαν, τῶν δὲ ὑπολοίπων περιουσιακῶν στοιχείων, ἰδίᾳ τῶν μετοχῶν τῶν τριῶν μεγάλων Τραπεζῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀκινήτων, συνεπεῖα τῆς ἐνοικιοστασιακῆς προστασίας τῶν μισθωτῶν, σημαντικῶς περιωρίσθη ἢ ἀπόδοσις εἰσοδήματος.

Αἱ κληρονομίαι, κληροδοσίαι καὶ δωρεαί, ἐξ ἄλλου, ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν ἐκτελεστέων ὑπὸ προσώπων ἄλλων, πλὴν τοῦ Κράτους, αὐτοτελῆ κοινωφελῆ ἰδρύματα καὶ κεφάλαια αὐτοτελοῦς διαχείρισεως διαφόρων νομικῶν προσώπων, ἰδίᾳ Δήμων καὶ Κοινοτήτων, εἶναι ἀσυγκρίτως πολυπληθέστεραι καὶ ἀποδοτικώτεραι, μολογόντι καὶ τούτων δὲν ἐφείσθη ὁ πόλεμος καὶ ὁ νόμος 18/1944, δευνῶς φιλκλιδευθείσης τῆς περιουσίας καὶ τῆς εἰς εἰσόδημα ἀποδόσεως αὐτῶν.

Κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν πρεχόμενα, ἐκ τῆς προσφάτου ἀπογραφῆς, στοιχεῖα, τὰ ἐκκαθρισθέντα κοινωφελῆ ἱδρύματα τῆς Χώρας ἀνέρχονται εἰς 470, μὲ σύνολον ἀξίας τῆς περιουσίας αὐτῶν τῆς τάξεως τῶν δραχμῶν 4.332.143.000, τὰ δὲ ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν κεφάλαια αὐτοτελοῦς διαχειρίσεως διαφόρων νομικῶν προσώπων ὑπολογίζονται εἰς 771, μὲ σύνολον ἀξίας τῆς περιουσίας αὐτῶν τῆς τάξεως τῶν δραχμῶν 1.494.528.000. Εὐρίσκονται, ἐπὶ πλέον εἰσέτι ὑπὸ ἐκκαθάρισιν 3715 Ἐθνικὰ Κληροδοτήματα, μὲ σύνολον ἀξίας τῆς περιουσίας αὐτῶν ἐκ δραχμῶν 881.444.000. Συνεπῶς ἡ ἀξία τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῶν ἐν ἐνεργείᾳ καὶ ὑπὸ ἐκκαθάρισιν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων πάσης κατηγορίας ἀναβιβάζεται, κατὰ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀπογραφῆς, εἰς τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν δραχ. 6.766.357.000. Ἐν ὄψει ὁμῶς τοῦ γεγονότος, ἀφ' ἐνὸς μὲν, ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν κοινωφελῶν ἱδρυμάτων δὲν ὑποβάλλουν, παρὰ τὴν, ἣν ὑπέχουν ἐν προκειμένῳ, νόμιμον ὑποχρέωσιν, ἐτησίως ἰσολογισμοὺς, ἀλλὰ καὶ δσάκις τινὰ ἐξ αὐτῶν ὑποβάλλουν τοιοῦτους δὲν ἀποδίδουν συνήθως ἐν αὐτοῖς τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τῶν στοιχείων τοῦ ἐνεργητικοῦ καὶ τοῦ παθητικοῦ των, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ἡ ἐκτίμησις περιουσιακῶν τινῶν στοιχείων εἶναι πράγματι δυσχερῆς, ἂν μὴ ἀδύνατος, ἰδίᾳ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ὑπὸ ἐκκαθάρισιν τελούντων εἰσέτι Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐκκαθρισθέντα καὶ ἐν λειτουργίᾳ τελούντα τοιαῦτα (λ.χ τὸ Ζάππειον Μέγαρον, ζωγραφικοὶ πίνακες κλπ.), καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ ὡς ἄνω, ὑπὸ τῆς τελευταίας ἀπογραφῆς, διδόμενον σύνολον ἀξίας τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῶν ἀπογραφέντων Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, πόρρω ἀπέχει τῆς πραγματικότητος.

Εἰς τὴν πραγματικότητα, ἡ ἀξία τῶν περιουσιῶν τῶν ἀπογραφέντων Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων εἶναι πολλαπλασία — τοῦλάχιστον διπλασία — τῆς ὡς ἄνω ἀναφερομένης.

4. Διὰ τὴν μὀρφωσιν κατὰ προσέγγισιν γνώμης, περὶ τῆς συμβολῆς τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, τῶν εὐρισκομένων ὑπὸ τὴν διαχείρισιν φυσικῶν ἢ νομικῶν προσώπων, ἄλλων πλὴν τοῦ Κράτους, εἰς τὴν πραγματοποίησιν κοινωφελῶν σκοπῶν ἢ ἔργων, ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν τὰ ἐκ τῶν προῦπολογισμῶν τῶν οἰκονομικῶν ἐτῶν 1967-1968 προκύπτοντα ἔσοδα καὶ ἐξόδα τῶν κάτωθι κοινωφελῶν ἱδρυμάτων καὶ περιουσιῶν :

Κοινωνοφελές Ίδρυμα ή περιουσία	Σκοπός	Έσοδα	Έξοδα
1. Έλληνική Βιοτεχνική Έταιρεία (Διπλάρειος Σχολή)	Έκπαιδευτικός	2.627.000	2.593.000
2. Δρομοκαΐτειον Θεραπευτήριον	Νοσηλευτικός	27.600.000	27.600.000
3. Όρφανοτροφείον Χατζηκλώνστα	Φιλανθρωπικός	24.315.000	16.749.000
4. Ζάννειον Όρφανοτροφείον Άρρένων Πειραιώς	Φιλανθρωπικός	6.753.000	6.740.000
5. Νοσοκομείον Παιδών «Άγλαΐας Κυριακοῦ»	Νοσηλευτικός	30.120.000	30.120.000
6. Ριζάρειος Έκκλησιαστική Σχολή	Έκπαιδευτικός	6.924.000	6.769.000
7. Νοσοκομείον Άτυχημάτων και Άποκαταστάσεως Τραυματιῶν και Άναπήρων «Ό Άγιος Παῦλος»	Νοσηλευτικός - έκπαιδευτικός - φιλανθρωπικός	35.000.000	35.000.000
8. Όρφανοτροφείον «Χατζη-κυριάκειον»	Φιλανθρωπικός	2.667.000	2.638.000
9. Μιχαήλ Τσοίτσα (θαρώνου)	Νοσηλευτικός - έκπαιδευτικός - φιλανθρωπικός	14.550.000	13.050.000
10. Έθνική Πινακοθήκη και Μουσείον Άλεξάνδρου Σούτζου	Έκπαιδευτικός - καλλιτεχνικός	4.700.000	4.700.000
11. Μιχαήλ Εὐγενίδου	Έκπαιδευτικός	34.170.000	33.310.000
12. Παπάφειον Όρφανοτροφείον Θεσσαλονίκης	Φιλανθρωπικός	10.540.000	10.540.000
13. Άλεξανδράκειον Καλαμῶν	Έκπαιδευτικός - φιλανθρωπικός	1.674.000	1.596.000
14. Άθανασίου Ματάλα	Έκπαιδευτικός - φιλανθρωπικός	1.300.000	1.300.000
15. Παναγή Βαλλιάνου	Φιλανθρωπικός - έκπαιδευτικός - θρησκευτικός	2.514.800	1.462.850
16. Άνδρέου και Μαρίας Καλοκαιρινοῦ	Φιλανθρωπικός - νοσηλευτικός	5.078.000	4.676.000
17. Άφεντάκειον Άσυλον Πτωχῶν	Φιλανθρωπικός	2.720.000	2.552.000
18. Άποστόλου Σημαντήρη	Έκπαιδευτικός - νοσηλευτικός	3.566.000	3.842.000
19. Φιλανθρωπικά Καταστήματα Μυτιλήνης	Νοσηλευτικός - έκπαιδευτικός - φιλανθρωπικός	6.183.000	6.100.000
20. Τριάντειος Έπαγγελματική και Βιομηχανική Σχολή Πατρῶν	Έκπαιδευτικός	3.500.000	3.500.000

III. Ἡ θέσις τῆς Πολιτείας ἔναντι τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων

1. Ἀνεπτύξαμεν ἀνωτέρω, ἐν πάσῃ προσηκούσῃ πληρότητι, ἀλλὰ καὶ δυνατῇ συντομίᾳ, τὴν ἔννοιαν, τὴν ἱστορικὴν ἐμφάνισιν, ἐκδηλώσιν καὶ ἐξέλιξιν, ὡς καὶ τὴν οἰκονομικὴν καὶ δημοσιονομικὴν σημασίαν, διὰ τὴν Χώραν ἡμῶν, τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων.

Ἦδη ὥρα ἐστὶ καὶ ἀνάγκη νὰ ἐρωτηθῶμεν: Ποίαν θέσιν ἔλαβεν ἔναντι τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων ἡ Πολιτεία; Ἀνετλήφθη αὕτη ἐγκαίρως καὶ πλήρως τὴν μεγάλην, διὰ τὸ Ἔθνος, σημασίαν αὐτῶν καὶ ἐξεπλήρωσεν εἰς τὸν προσήκοντα βαθμὸν καὶ τρόπον, τὰς ἀνηκούσας αὐτῇ, ἔναντι τούτων, ὑποχρεώσεις;

2. Ἀρχικῶς τὸ Κράτος δὲν ἀνετλήφθη τὴν μεγίστην διὰ τὴν Χώραν σημασίαν τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων.

Μία πρώτη προσπάθεια διερευνησεως τοῦ θέματος ἐγένετο τῷ 1870 ὑπὸ τοῦ τότε Προέδρου τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου Δημ. Λεβίδη, ὁ ὁποῖος ἐξέδωκε μελέτην ἐπὶ τοῦ θέματος, ἔχουσαν ἀξίαν κυρίως ἱστορικὴν. Μεταγενεστέρως, ἑτέρα, μᾶλλον σημαντικὴ ἔρευνα, ἐνηργεῖτο τῷ 1901 ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Πρέκα, Τμηματάρχου τότε τῆς Λογιστικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, διὰ τὰ ὑπὸ τὴν διαχείρισιν τούτου Ἐθνικὰ Κληροδοτήματα. Τῷ 1909, τριμελὴς Ἐπιτροπὴ, εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου ΓΤηΔ' ἤλεγχε τὴν διαχείρισιν τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων τοῦ Ὑπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐνήργει σχετικῶς ἔρευναν εἰς τὰς Τραπεζάς. Τῷ 1913, ὁ Ἀθανάσιος Παπαχριστόπουλος, ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, ἐξέδιδεν, ἐν ἀντιγράφοις, τὰς διαθήκας, τοὺς κωδικέλλους, τὰ δωρητήρια συμβόλαια, δι' ὧν κατελείποντο κληρονομίαι, κληροδοσίαι ἢ δωρεαὶ ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν, παρεῖχε δὲ πληροφορίας ἐπὶ ἀριθμοῦ τινος Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων. Τῷ 1919, ἐψηφίζετο δ ν. 1643/1919, περὶ οὗ θὰ ἀσχοληθῶμεν λεπτομερέστερον ἐν συνεχείᾳ, ἐπταμελὴς δὲ Ἐπιτροπὴ περισυνέλεξε καὶ ἐδημοσίευσεν, ἐν συλλογῇ (Συλλογῇ Κολουδά) περὶ τὰ χίλια διακόσια πενήκοντα (1250) Ἐθνικὰ Κληροδοτήματα. Ἡ πλέον σοβαρὰ δμως καὶ καρποφόρος προσπάθεια συλλογῆς καὶ καταγραφῆς Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων ἐγένετο τῷ 1924 ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου, πληρεξουσίου τότε Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, Σκεύου Ζερβοῦ. Οὗτος, ἐργαζόμενος νυχθημερὸν ἐπὶ μῆνας, κατώρθωσε νὰ ἀνακαλύψῃ καὶ καταγράψῃ περὶ τὰς τέσσαρας χιλιάδας (4.000) Ἐθνικὰ Κληροδοτήματα. Ἐν συνεχείᾳ (1938), ὁ Θρασ. Τσιγκουράκος, Διευθυντὴς Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, δημοσιεύει ὑπηρεσιακὰ ὑπομνήματα καὶ εἰσηγήσεις, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος.

3. Τὴν θέσιν τῆς Πολιτείας, ἔναντι τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, καὶ τὴν εἰς τὸ ἔθνικόν τοῦτο θέμα κρατοῦσαν θλιβεράν τότε κατάστασιν ἐνεφάνισεν ἀνάγλυφον ὁ Σκεὺος Ζερβός, διὰ τῆς, ἐνώπιον τῆς Δ' τῶν Ἑλλήνων Ἐθνοσυνελεύσεως, μνημειώδους πράγματι, διὰ τὴν θαρραλέαν, εὐγλωττον καὶ

πειστικὴν τοποθέτησιν, ἀγορεύσεώς του τῆς 4ης Φεβρουαρίου 1925. Ἐν αὐτῇ, ὁ Σκευὸς Ζερβὸς καταγγέλλει εὐθαρσῶς, ὅτι πλεῖστα Ἐθνικὰ Κληροδοτήματα εἶναι ἄγνωστα εἰς τὸ Κράτος, πολλὰ κατεκρατήθησαν ὑπὸ τῶν ἐκτελεστῶν τῶν διαθηκῶν, ἄλλα περιεπλάκησαν εἰς ἀτέρμονας δίκας, τινὰ ἐξηγνείσθησαν, ἄλλα εὐρίσκονται ἐν κινδύνῳ, πολλὰ παραμένουν ἀνεργὰ καὶ ἀδρανῆ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, δὲν ἠδύχησαν πάντα νὰ εὕρουν διχειριστὰς ἐντίμους, πολλὰ δὲ καταταθειμένα εἰς τὰς Τραπεζὰς ἐκηρύχθησαν ὑπ' αὐτῶν ἀζήτητα καὶ τὰ ἐκ τούτων ποσὰ αἱ Τράπεζαι ἐκράτησαν εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν Ταμεῖα. Εἰσηγεῖτο δέ, ἐν συνεχείᾳ, ὁ ἀείμνηστος Σκευὸς Ζερβὸς, τὴν λήψιν σειρᾶς μέτρων, ἵνα περισωθῇ καὶ ἀξιοποιηθῇ ὁ ἀνεκτίμητος δημόσιος θησαυρὸς τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων. «Πιστεύω ἀρχαίαντος — ἐτόνιζεν — ὅτι τὰ Ἐθνικὰ ἡμῶν Κληροδοτήματα καὶ μὴ δωρεὰ διευθυνόμενα, ἐκτελούμενα ἐπακριβῶς καὶ συμφῶνως πρὸς τοὺς ὄρους τῶν εὐεργετῶν, ἀδιαλείπτως δὲ καὶ αὐστηρῶς ἐπιτηρούμενα, θὰ πράσχωσιν ἀσφαλῆ καὶ πλούσια τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐπιτευχθῇ πλήρης καὶ ταχεῖα ἢ ἀναμόρφωσις καὶ ἀναγέννησις τοῦ Ἐθνοῦς». Παρεκάλει δὲ θερμότατα — ὁ Σκευὸς Ζερβὸς — τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, νὰ φροντίσῃ σοβαρῶς ἰδίᾳ: α) περὶ μιᾶς ἐνιαίας τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων Διευθύνσεως, ἣτις, ἀποτελουμένη ἐκ προσώπων κύρους καὶ ἀδαμαντίνων χαρακτῆρων, νὰ διαχειρίζεται, νὰ πραγματοποιῇ καὶ νὰ ἐποπτεύῃ ὅλα ἀνεξαρτήτως τὰ κληροδοτήματα, ἅτινα ἀφορῶσιν εἰς ἔθνικούς καὶ κοινωφελεῖς σκοπούς, ὡς καὶ τὰς ἀδεσπότους καὶ σχολαζούσας κληρονομίας».

Ἡ πολυτιμὸς ἔρευνα καὶ ἡ ὥς ἄνω, ἐνώπιον τῆς Δ' Ἐθνοσυνελεύσεως, μακρὰ καὶ ἐμπεριστατωμένη ἀγόρευσις τοῦ Σκευοῦ Ζερβοῦ ἀπετέλεσε σταθμὸν καὶ καμπὴν εἰς τὴν θέσιν τῆς Πολιτείας ἐναντι τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς νὰ λάβῃ σοβαρὰ μέτρα νομοθετικῆς καὶ διοικητικῆς μορφῆς, διὰ τὴν περισυλλογὴν, καταγραφὴν, ἐκκαθάρισιν καὶ προστασίαν τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων καὶ ἐπακριβῆ ἐκπλήρωσιν τῶν, δι' οὗς ἀφορίζονται ταῦτα, ἔθνικῶν καὶ κοινωφελῶν σκοπῶν. Ἄς ἴδωμεν, δι' ὀλίγων, ποῖα ἦσαν τὰ μέτρα ταῦτα.

IV. Μέτρα ληφθέντα ὑπὸ τῆς Πολιτείας, διὰ τὴν προστασίαν καὶ ἀξιοποίησιν τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων

Α' Γενικὸν νομικὸν καθέστω

1. Διὰ τοῦ νόμου 1643/1919 «περὶ διοικήσεως τῶν εἰς τὸ Κράτος περιεχομένων κληρονομιῶν, κληροδοσιῶν καὶ δωρεῶν» καὶ τοῦ εἰς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ βασ. διατάγματος τῆς 18 Ἀπριλίου 1919 «περὶ ἐξακριβώσεως καὶ ἐκκαθαρίσεως τῶν κληρονομιῶν, κληροδοσιῶν καὶ δωρεῶν τῶν καταλειπομένων ὑπὲρ τοῦ Κράτους ἢ ὑπὲρ κοινωφελοῦς σκοποῦ καὶ ἐποπτείας τῶν ἐκτελεστῶν» ἐρρύθμισεν ἡ Πολιτεία τὸ πρῶτον τὰ τῆς ἀποδοχῆς, ἐξακριβώσεως, ἐκκαθαρίσεως καὶ διοικήσεως τῶν εἰς τὸ Κράτος καταλειπομένων κληρονομιῶν, κληροδοσιῶν καὶ δωρεῶν, τοῦ τρόπου ἐκτελέσεως τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, ὡς καὶ τὰ τῆς ἐποπτείας καὶ τῆς εὐθύνης

ἐκτελεστῶν διαθηκῶν, περιεχουσῶν ὑπὲρ κοινωφελοῦς σκοποῦ διατάξεις. Βάσει τοῦ νόμου τούτου, κατεβλήθη ἡ πρώτη ἀξιόλογος προσπάθεια ἐξακριβώσεως, ἐλέγχου καὶ καταγραφῆς πάντων τῶν ὑπ' ἐκάστου Ὑπουργείου διοικουμένων ἢ ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν αὐτοῦ τελούντων καὶ πρὸ τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου ὑπαρχόντων κληροδοτημάτων, μετὰ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν στοιχείων τῆς περιουσίας αὐτῶν.

2. Περαιτέρω, διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ ἔτους 1927, παρεσχέθη εἰς τὰ Ἐθνικὰ Κληροδοτήματα σημαντικὴ προστασία καὶ κατοχύρωσις τῆς ἀκριβοῦς καὶ πιστῆς ἐκτελέσεως τῶν σκοπῶν αὐτῶν, θεσπισθέντος, ἐν ἄρθρῳ 20 αὐτοῦ, ὅτι : «Δὲν ἐπιτρέπεται ἡ μεταβολὴ τοῦ περιεχομένου ἢ τῶν ὄρων διαθήκης ἢ δωρεᾶς κατὰ τὰς ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἢ κοινωφελοῦς σκοποῦ διατάξεις αὐτῆς. Ἐξακριβωτικῶς ἐπιτρέπεται διὰ νόμου, ὅταν ἡ θέλησις τοῦ δωρητοῦ ἢ διαθέτου ἀποβῆναι ἀπολύτως ἀπραγματοποίητος, ἢ δι᾿ ἁθέσις τοῦ διατεθειμένου ἢ δωρουμένου πρὸς ἄλλον παρεμφερῆ σκοπὸν».

Ἡ διάταξις αὕτη, ἡ ἐπιβλαβοῦσα τὸν ἀπόλυτον σεβασμὸν τῆς βουλήσεως τῶν ὑπὲρ τοῦ Κράτους ἢ ὑπὲρ κοινωφελοῦς σκοποῦ διαθετῶν ἢ δωρητῶν, ἐπανελήφθη αὐτοῦσια εἰς τὴν παράγραφον 5 τῆς ἀπὸ 14 Ὀκτωβρίου 1935 Δ' Συντακτικῆς Πράξεως, διτηρήθη ἐν ἄρθρῳ 121 τοῦ ἰσχύοντος Ἀστικοῦ Κώδικος καὶ ἐν ἄρθρῳ 106 τοῦ ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1952 ἰσχύοντος Συντάγματος, προτείνεται δὲ ταυτόσημος εἰς τὸ μόλις πρὸ τινῶν ἡμερῶν, ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως, δοθὲν εἰς τὴν δημοσιότητα Σχέδιον τοῦ νέου Συντάγματος τῆς Χώρας καὶ ἐν ἄρθρῳ 18 αὐτοῦ.

3. Τὸν νόμον 1643/1919 συνεπλήρωσε μεταγενεστέρως συνισχύσεως ὁ νόμος 5110/1931 «περὶ διοικήσεως τῶν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἢ κοινωφελῶν σκοπῶν κληρονομιῶν, κληροδοσιῶν καὶ δωρεῶν». Διὰ τοῦ σημαντικοῦ νόμου τούτου κυρίως : α) Διεκηρύχθη ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ὅτι ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους ἡ πίστις καὶ ἀκριβὴς ἐκτέλεσις τῆς βουλήσεως τῶν διαθετῶν ἢ δωρητῶν, τῶν διαθετόντων ἢ δωρούντων περιουσιακὰ στοιχεῖα ὑπὲρ τοῦ Κράτους ἢ χάριν κοινωφελοῦς σκοποῦ. β) Μετεβιβάσθη ἡ κατὰ τὴν κειμένην νομοθεσίαν ἀρμοδιότης τοῦ Τμήματος Κληροδοτημάτων τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας, ὡς καὶ τῶν Γραφείων Κληροδοτημάτων τῶν Ὑπουργείων Παιδείας καὶ Προνοίας, καταργηθέντων εἰς τὴν, διὰ τοῦ νόμου, συνιστωμένην τὸ πρῶτον παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ τῶν Οἰκονομικῶν Διευθύνειν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων (Δ.Ε.Κ.), τῆς πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν κοινωφελῶν σκοπῶν ἀρμοδιότητος παραμεινάσης εἰς τὰ κατὰ περίπτωσιν σκοποῦ ἀρμόδια Ὑπουργεῖα. Ἐγγύησιν τοῦ σεβασμοῦ τῆς βουλήσεως τῶν διαθετῶν καὶ δωρητῶν ἀποτελεῖ καὶ τό, διὰ τοῦ ὡς ἄνω νόμου, συσταθὲν, παρὰ τῇ Διευθύνειν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, Συμβούλιον Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, ὡς ἀνώτατον γνωμοδοτικὸν ὄργανον ἐπὶ θεμάτων διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν κοινωφελῶν περιουσιῶν, ἀποτελούμενον, τότε, ἐξ ὀκτῶ (8) τακτικῶν καὶ τεσσάρων (4) ἀναπληρωματικῶν μελῶν, λαμβανομένων ἐκ τῶν διοικήσεων τῶν σπουδαιότερων κοινωφελῶν ἰδρυμάτων, τῶν Τραπεζῶν Ἑλλάδος καὶ Ἐθνικῆς καὶ ἄλλων διακριθέντων εἰς κοινωφελῆ δράσιν ἢ ἐχόντων εἰδικὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν ἢ ἐμπει-

ρίαν, δριζομένων δι' αποφάσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, καὶ ἐκ τοῦ διευθυντοῦ τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων καὶ γ) Ἐρρυθμίσθησαν, διὰ τοῦ ὡς ἄνω νόμου, θέματά τινα διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν κοινωφελῶν περιουσιῶν.

4. Ἡ πλήρης ὁμῶς καὶ συστηματικὴ ρύθμισις τοῦ νομικοῦ καθεστῶτος τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων συνετελέσθη μεταγενεστέρως, διὰ τοῦ ἀν. ν. 2039/1939 «περὶ τροποποιήσεως, συμπληρώσεως καὶ κωδικοποιήσεως τῶν νόμων περὶ ἐκκαθαρίσεως καὶ διοικήσεως τῶν εἰς τὸ Κράτος καὶ ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν καταλειπομένων κληρονομιῶν, κληροδοσιῶν καὶ δωρεῶν», ὡς οὗτος, τροποποιηθεὶς καὶ συμπληρωθεὶς μεταγενεστέρως (ἰδίᾳ διὰ τῶν ν.δ. 520/1941, ν.δ. 1193/1942, ν. δ. 1217/1942, ν.δ. 462/1943, ν. δ. 2157/1943, ν.δ. 2708/1953 καὶ τοῦ ν. δ. 4154/1961), ἰσχύει, καὶ τῶν εἰς ἐκτέλεσιν τούτου ἐκδοθέντων κατὰ καιροὺς κανονιστικῶν διαταγμάτων. Αἱ διατάξεις τοῦ ἀν. ν. 2039/1939 διετηρήθησαν ἐν ἰσχύϊ καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, δυνάμει τῆς διατάξεως τοῦ ἀρθροῦ 101οῦ τοῦ εἰσαγωγικοῦ τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἀν. ν. 2783/1941.

5. Ἄξιοι μνηίας ὁμοίως τυγχάνουσιν οἱ νόμοι 349 τῆς 17.7.1943 «περὶ ἀπονομῆς βοηθημάτων εἰς δωρητὰς καὶ συγγενεῖς διαθετῶν τοῦ Δημοσίου καὶ κοινωφελῶν σκοπῶν καὶ περὶ ἀναπροσαρμογῆς κληροδοσιῶν τινῶν διατροφῆς» καὶ 555 τῆς 3.9.1943 «περὶ ἀρμοδιότητος τῶν Ἐπιθεωρητῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων», διατηρηθέντες ἐν ἰσχύϊ, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 315/30.5.1946 Πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

6. Ὁ ἀν. ν. 2039/1939 διακρίνει τὰς ἐξῆς περιπτώσεις Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων:

α) Τὰς κληρονομίας, κληροδοσίας καὶ δωρεὰς πρὸς τὸ Δημόσιον ἄνευ δωρῶν. Αἱ περιουσίαι αὗται λογίζονται καταλειφθεῖσαι ὑπὲρ τῶν γενικῶν σκοπῶν τῶν ἐπιδικωμένων ὑπὸ τοῦ Κράτους. Διὰ τὸν λόγον τούτον, αὗται προσαυξάνουν τὴν περιουσίαν τοῦ Δημοσίου, τὸ δὲ προῦν ρευστοποιήσεως τῶν ἐξ ὧν συνίστανται περιουσιακῶν στοιχείων ἀποτελεῖ δημόσιον ἔσοδον, εἰσαγόμενον εἰς τὸν κρατικὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων.

β) Τὰς κληρονομίας, κληροδοσίας καὶ δωρεὰς ὑπὲρ τοῦ Κράτους πρὸς ἐκτέλεσιν εἰδικῶν κοινωφελῶν σκοπῶν ἢ ἔργων. Αὗται ὑπάγονται ὑπὸ τὴν ἄμεσον διαχείρισιν τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, ὅπερ μεριμνᾷ περὶ τῆς κατὰ νόμον ἐκκαθαρίσεως αὐτῶν καὶ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ, δι' ὃν κατελείφθησαν, σκοποῦ. Ὑπὸ τὴν ἄμεσον τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν διαχείρισιν, δύνανται ὁμοίως νὰ ὑπαχθῶσι, διὰ βασιλικῆς διατάγματος, διατιθέμεναι πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σκοπῶν, τῶν δριζομένων ἐν ταῖς συστατικαῖς πράξεσι, καὶ περιουσίαι καταληφθεῖσαι πρὸς ἐκπλήρωσιν κρατικοῦ σκοποῦ ἢ ἔργου, οὔτινος ἢ ἐκτέλεσις ἀνετέθη εἰς μέλος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, λόγῳ τῆς ιδιότητός του ταύτης, περιουσίαι ὧν ἡ διοίκησις καὶ διαχείρισις πρὸς ἐκπλήρωσιν κοινωφελοῦ σκοποῦ ἀνετέθη εἰς ἄλλα πρόσωπα, ἅτινα πάντα ἐξέλιπον, χωρὶς νὰ προβλέπηται ἐν τῇ συστατικῇ πράξει ἀναπλήρωσις αὐτῶν, περιουσίαι διαλυομένων πάσης φύσεως σωματείων καὶ συλλόγων, ἐπιδικωκάντων

τὴν ἐκπλήρωσιν σκοπῶν κοινωφελῶν, ἐφόσον ἐν τῇ συστατικῇ πράξει ἢ ἐν τῷ καταστατικῷ αὐτῶν δὲν δρίζεται ἄλλως ἢ ἐφόσον ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου ὄργανου τοῦ Σωματείου ἢ τοῦ Συλλόγου δὲν ἀπεφασίσθη ἄλλως. Τέλος, ὑπὸ τὴν ἄμεσον διαχείρισιν τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν ὑπάγονται καὶ αἱ πρὸς ἐκπλήρωσιν κοινωφελῶν σκοπῶν καταλειφθεῖσαι περιουσίαι ὑπὲρ ἀδήλων ἢ ἀορίστων προσώπων, ὑπὲρ ἐκλειψασῶν, δυνάμει τῶν συμβάσεων περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν Ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν, ἢ, γενικῶς, ὑπὲρ ἐκλειπουσῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τοῦ ἐξωτερικοῦ, μονῶν, ἐκκλησιῶν, σχολῶν, νοσοκομείων καὶ πάσης φύσεως νομικῶν ἢ φυσικῶν προσώπων, ἰδρυμάτων καὶ ὀργανισμῶν κοινῆς ὠφελείας τῆς ἀλλοδαπῆς, οἷτινες ἔπαυσαν ὑφιστάμενοι ἐξ οἴουδῆποτε λόγου. Τὰ ἔσοδα καὶ αἱ δαπάναι τῶν ὑπὸ τὴν ἄμεσον διαχείρισιν τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν ὑπαγχομένων, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, περιουσιῶν ἀναγράφονται ἐν τῷ εἰδικῷ προϋπολογισμῷ τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, οἷσις ἀποτελεῖ περὶ τὸν ἄνωγο προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους καὶ συνοποδᾶλλεται ψηφισζόμενος μετ' αὐτοῦ. Περὶ τῶν περιουσιῶν τούτων συντάσσεται ὁμοίως εἰδικὸς ἀπολογισμὸς καὶ ἰσολογισμὸς.

Ὑπὸ τὴν ἄμεσον τοῦ Δημοσίου διαχείρισιν εὐρίσκονται, βάσει τοῦ προϋπολογισμοῦ 1968, ἐβδομήκοντα ἑννέα (79) ἐν δλω Ἐθνικὰ Κληροδοτήματα, ἧτοι τὰ κάτωθι :

Σπ. Ἀῖδατζίδου, Ἀναστασίου Ἀναστασοπούλου, Γεωργ. Ἀβέρωφ (ὑπὲρ Γεωργ. Σχολῆς Λαρίσης), Στεφ. Βαλακάκη, Κων. Βελλίου Βαρώνου καὶ Κολοβοῦ, Ἰσιδώρου Γεωργιάδου, Παναγούλας Γεωργιάδου, Ἰωάν. Γερωνυμάκη, Ἀδελφῶν Ζωσιμᾶ, Ἰω. Ζερβευλάκου, Νεοφ. Θωμοπούλου Ἀρχιμανδρίτου, Μάρκου Καλούδη, Ἰωάν. Καρλάκη, Νικ. Κρήτσκη, Ἰω. Κοντοπούλου, Ἀντ. Λεονταρίτου, Καρολίνας Λαγγρούση, Ἀλεξ. Μαχειρία, Κουράκου Μαυρομιχάλη, Μιχαῆλ Εὐθ. Μεντή, Ράλλη Πλιούφα, Κίμωνος Πανταζοπούλου, Ἰω. Πατσαλιᾶ, Μιχ. Παρραμυθιώτη, Ἐπαμ. Πραγκασιτῆ, Ἀντ. Παγκάλου, Νικ. Ροσσολύμου, Μανουῆλ Ρακτιβάν, Δημ. Ρακτιβάν, Θεοδ. Δ. Σταματιάδου, Ζακῆ Συνοδινῶ, Σπ. Σακελλαρίου, Στυλ. Σκενδεράνη, Γεωργίου Ταχμιτζῆ, Π. Τριανταφυλλίδου, Βασ. Φραντζῆ, Στεφ. Χατζημιχάλη καὶ Πέτρου Χρυσοχόου.

γ) Τὰς κληρονομίας, κληροδοσίας καὶ δωρεὰς ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν ἐκτελεστέων ὑπὸ προσώπων ἄλλων πλὴν τοῦ Κράτους. Αἱ περιουσίαι αὗται ἐκκαθαρίζονται ὑπὸ τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης, ἢ, ἐν ἐλλείψει αὐτῶν, ὑπὸ τοῦ κληρονόμου ἢ τοῦ κληροδόχου, θεωρουμένων ὡς ἀσκούντων δημοσίαν λειτουργίαν καὶ ὑπαγομένων ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν, τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν πειθαρχικὴν ἐξουσίαν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, οἷτινος ζητεῖται ἡ ἐγκρίσις ἐπὶ τῶν πράξεων διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν περιουσιῶν. Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ κοινωφελοῦς σκοποῦ, δι' ὃν κατελείφθησαν αἱ ὡς ἄνω περιουσίαι, ἀνήκει εἰς τὸν ἐκτελεστήν τῆς διαθήκης ἢ τὸ ἴδρυμα, εἰς ὃ τυχὸν αὗται καταλείπονται.

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀνωτέρω περιουσιῶν, τῶν καταλειπομένων ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν ἐκτελεστέων ὑπὸ προσώπων ἄλλων πλὴν τοῦ Κράτους, διακριτέαι αἱ ἐξῆς μερικώτεραι περιπτώσεις :

α) Περιουσίαι διατιθέμεναι, διὰ πράξεως, ἐν ζωῇ ἢ διὰ διατάξεως

τελευταίας βουλήσεως, πρὸς ἐκπλήρωσιν εἰδικοῦ κοινωφελοῦς σκοποῦ, ἢ ἐκτέλεις τοῦ ποίου ἀντίθεται, διὰ τῆς συστατικῆς πράξεως, εἰς φυσικά πρόσωπα (κληρονόμους, κληροδόχους ἢ ἐκτελεστάς), ἢ εἰς συνιστώμενον τὸ πρῶτον νομικὸν πρόσωπον ἢ ὑφιστάμενον τοιοῦτον, ὀριζομένου δμως, ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτης περιπτώσει, ἰδίου τρόπου διοικήσεως. Ἡ περιουσία αὕτη συνιστᾷ κοινωφελὲς Ἰδρυμα, διοικούμενον κατὰ τὰ ἐν τῇ συστατικῇ πράξει ἀρξόμενα (ἄρθρ. 95 τοῦ ἀν. ν. 2039/39 καὶ 108 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος). Ἡ ὑπὸ μορφήν δικαιοπραξία: ἐν ζοῇ ἰδρυτικῇ πράξις ἀπαιτεῖται νὰ γίνῃ διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου, τοῦ ἰδρύματος κτωμένου προσωπικότητα διὰ βασιλικοῦ διατάγματος, ἐγκρίνοντος τὴν σύστασιν αὐτοῦ, προκαλουμένου δὲ αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας πρὸς τοῦτο δημοσίας ἀρχῆς. Ἐν τῇ ἰδρυτικῇ πράξει, καθορίζεται ὁ σκοπὸς τοῦ ἰδρύματος, ἢ ἀφιερουμένη περιουσία καὶ ὁ ὀργανισμὸς αὐτοῦ, ὅστις δύναται νὰ ὀρθῶν καὶ διὰ τοῦ ἐγκρίνοντος τοῦτον διατάγματος, τηρουμένης τῆς βουλῆσεως τοῦ ἰδρυτοῦ (ἄρθρα 108-110 καὶ 112 τοῦ Α.Κ.).

66) Περιουσίαι διατιθέμεναι, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, πρὸς ἐκπλήρωσιν εἰδικοῦ κοινωφελοῦς σκοποῦ, οὐκ εἰς ἢ ἐκτέλεις ἀντίθεται, διὰ τῆς συστατικῆς πράξεως, εἰς ὑφιστάμενον νομικὸν πρόσωπον, ἄνευ εἰδικωτέρου καθορισμοῦ τρόπου διοικήσεως. Αἱ περιουσίαι αὗται ἀποτελοῦσι κεφάλαια αὐτοτελοῦς διαχειρίσεως τοῦ νομικοῦ τούτου προσώπου, διακεκριμένης τῆς διαχειρίσεως τῆς λοιπῆς αὐτοῦ περιουσίας (ἄρθρ. 96, παρὰ γρ. 1 τοῦ ἀν. ν. 2039/39 καὶ

γγ) Περιουσίαι διατιθέμεναι ὁμοίως πρὸς ὑφιστάμενον νομικὸν πρόσωπον χωρὶς δμως νὰ προσδιορίζηται εἰδικώτερον ἢ νὰ συνάγηται ἐπαρκῶς ἐκ τῆς συστατικῆς πράξεως ὁ ἐπιδικωκόμενος σκοπός. Αἱ περιουσίαι αὗται θεωροῦνται ὡς καταληφθεῖσαι πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκει, κατὰ τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, τὸ νομικὸν πρόσωπον, συγχωεύοντα δὲ μετὰ τῆς λοιπῆς τοῦτου περιουσίας (ἄρθρ. 96, παρ. 2 τοῦ ἀν. ν. 2039/39)

7. Ἡ πιστὴ καὶ ἀκριθὴς ἐκτέλεις τῆς βουλῆσεως τῶν ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν διαθετῶν καὶ δωρητῶν, ὡς αὕτη διατυπῶνται ἐν ταῖς συστατικαῖς πράξεσιν, ἐξαγγέλεται ἐν ἄρθρῳ 2, παρ. 1 καὶ 3 τοῦ ἀν. ν. 2039, ὡς ἀποτελοῦσα ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους, ἐκπληρουμένην διὰ τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν καὶ τοῦ, ἐκ τοῦ σκοποῦ, ἀρμοδίου Ὑπουργείου (ἄρθρα 2, παρ. 3 καὶ 97 τοῦ ἀν. ν. 2039/1939).

8. Τὰ κοινωφελῆ ἰδρύματα καὶ αἱ περιουσίαι λειτουργοῦν συμφῶνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς συστατικῆς πράξεως καὶ τῶν πρὸς συμπλήρωσιν αὐτῶν τυχόν διατυπωθεισῶν ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἢ τῷ καταστατικῷ αὐτῶν διατάξεων, ἰδίᾳ περὶ τῆς διοικήσεως, διαχειρίσεως, ἐκπροσωπήσεως τοῦ ἰδρύματος, ἐκλογῆς τῶν διοικητῶν, προσλήψεως καὶ ἀντιμισθίας τοῦ προσωπικοῦ, τρόπου ἐκτελέσεως τοῦ σκοποῦ κλπ. Ὁ ὀργανισμὸς συντάσσεται ὑπὸ τῶν διοικητῶν τοῦ ἰδρύματος ἢ, ἐν ἀμελείᾳ αὐτῶν, ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, ἐγκρίνεται δὲ διὰ βασιλ.

τάγματος έκδιδομένου προτάσει τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τοῦ ἐκ τοῦ σκοποῦ τοῦ ἱδρύματος ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ (ἄρθρ. 98 ἄν. ν. 2039/39). Τὸ καταστατικὸν τῶν κοινωφελῶν ἱδρυμάτων πρέπει νὰ εἶναι σύμφωνον πρὸς τοὺς ἐν τῇ συστατικῇ πράξει θροῦς καὶ τὰς διατάξεις τοῦ βασικοῦ ἐν προκειμένῳ ἄν. ν. 2039/1939, αἵτινες τυγχάνουν ἐπικουρικῆς ἐφαρμογῆς ἐπὶ θεμάτων μὴ ρυθμιζομένων, ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει, ὑπὸ τῆς συστατικῆς πράξεως. Αἱ διατάξεις ὁμοῦς δημοσίας τάξεως τοῦ νόμου τούτου κατισχύουσιν πάντως τῶν τυχόν ἀντιθέτων διατάξεων τῆς συστατικῆς πράξεως (ἄρθρ. 2 παρ. 2 ἄν. ν. 2039/39).

Ὡς διατάξεις δημοσίας τάξεως ἀναγνωρίζονται, ὑπὸ τῆς νομολογίας καὶ τῶν συγγραφέων, αἱ ἀναφερόμεναι γενικῶς εἰς τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν πιστὴν καὶ ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῆς βουλῆσεως τῶν διαθετῶν καὶ δωρητῶν, εἰς τὴν ἀσκήσιν ὑπὸ τούτου ἐποπτείας καὶ ἐλέγχου ἐπὶ τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν κοινωφελῶν ἱδρυμάτων καὶ περιουσιῶν εἰς τὴν πειθαρχικὴν ἐξουσίαν τοῦ Ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν ἐπὶ τῶν ἐκτελεστῶν καὶ διοικητῶν αὐτῶν, εἰς τὸν τρόπον ἐκτελέσεως κοινωφελῶν ἔργων, εἰς τὴν ἐγκρίσιν τῶν προϋπολογισμῶν καὶ ἀπολογισμῶν, τῶν κοινωφελῶν ἱδρυμάτων καὶ περιουσιῶν κλπ.

9. Οἱ διοικηταὶ καὶ διαχειρισταὶ κοινωφελῶν ἱδρυμάτων καὶ περιουσιῶν ὑποχρεοῦνται, ὅπως καταρτίξωσι καὶ υποβάλλωσι κατ' ἔτος πρὸς ἐγκρίσιν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν: α) προϋπολογισμὸν καὶ ἀπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων αὐτῶν καὶ β) γενικὸν ἰσολογισμὸν τῆς περιουσίας τοῦ ἱδρύματος, ἐν ᾧ νὰ ἀπεικονίζεταί ἡ γενικὴ κατάστασις τοῦ ἐνεργητικοῦ καὶ τοῦ παθητικοῦ αὐτῆς, ὡς διειρηφώθη κατὰ τὸ προηγούμενον τῆς ὑποβολῆς αὐτοῦ οἰκονομικὸν ἔτος. Οἱ προϋπολογισμοὶ καὶ ἀπολογισμοὶ ἐγκρίνονται, διὰ πράξεως τοῦ Ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν, τὰ δὲ τυχόν διαπιστούμενα, ὡς ἐκ δόλου ἢ ὀφείας ἀμελείας ἢ παρὰ τὸν νόμον διαχειρίσεως, ἠλλείμματα καὶ ζημίαι τῶν ὡς ἄνω περιουσιῶν καταλογίζονται εἰς ἕνα τῶν διοικητῶν καὶ διαχειριστῶν ἐντόκως, ἐπὶ τῷ τόκῳ ὑπερημερίας, δι' ἠτιολογημένης πράξεως τοῦ ἰδίου Ὑπουργοῦ, ἐκδιδομένης μετὰ σύμφωνον γνώμην ἐιδικῆς Ἐπιτροπῆς, προεδρευομένης ὑπὸ Ἐφέτου (ἄρθρ. 101·104 καὶ 31·32 τοῦ ἄν. ν. 2039/1939)

Ἄπασι αἱ εἰσπράξεις καὶ πληρωμαὶ τῶν κοινωφελῶν ἱδρυμάτων καὶ περιουσιῶν πρέπει νὰ διενεργῶνται διὰ δροσοληπτικοῦ ἐντόκου λογαριασμοῦ παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἢ τῆς Ἀγροτικῆς ἢ τῆς Ταμείῳ Πρακαταθηκῶν καὶ Δανείων, ἐν ἑλλείψει δὲ ὑποκαταστήματος ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ ἱδρύματος αὐτῶν, παρὰ τινὲς τῶν Ταχυδρομικῶν Ταμειτηρίων, ἀπαγορευομένης τῆς παρακρατήσεως ποσῶν ἐκ τῶν ὑπ' αὐτῶν τυχόν ἐνεργουμένων ἀπ' εὐθείας εἰσπράξεων (ἄρθρα 105, 136 καὶ 73 τοῦ ἄν. ν. 2039/1939)

Αἱ κοινωφελεῖς περιουσίαι: δύνανται νὰ ἐπενδύωνται καὶ εἰς ὁμολογίας ἐθνικῶν δανείων ἢ ὁμολογίας ἠγγυημένας ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, εἰς μετοχὰς τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος ἢ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἢ τῆς Ἐθνικῆς Κτηματικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ εἰς ἀκίνητα. Τὰ διαθέσιμα τῶν κοινωφελῶν

ἄρτι δημοσιευθέντος σχεδίου νέου Συντάγματος, ἡ διάταξις, δι' ἧς κατοχυροῦται τὸ ἀπαρξίαστον τῆς θελήσεως τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν. Πρὸ τῆς κατοχυρώσεως ταύτης, ἴδία κατὰ τὰς πρώτας δεκαετίας τοῦ αἰῶνος, ἡ νομοθετικὴ, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία μετέβαλλον πολλάκις, αὐτοβούλως καὶ ἄνευ αἰτιολογίας τινὸς κατὰ βίας τὴν θέλησιν τῶν ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν διαθετῶν καὶ δωρητῶν. Τοῦτο ἐπέδρα δυσμενέστατα ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῆς διαθέσεως σεβασμοῦ τῆς ἐθνικῆς πρᾶξις τοῦ διαθέτειν καὶ δωρεῖσθαι ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν. Τώρα, αἱ τοιαῦται εὐγενεῖς διαθέσεις ἐνισχύονται ἐκ τῆς συνταγματικῆς ἐγγυήσεως, ὅτι θὰ παρκαμείνῃ ἔσσει σεβαστὴ παρὰ τοῦ Κράτους ἡ ἐπιθυμία των.

Ἡ διάταξις ὅμως αὕτη τοῦ Συντάγματος ἐγέννησεν ὠρισμένας ἀμφισβητήσεις, ὡς πρὸς τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν καὶ τὸ ἀληθὲς αὐτῆς περιεχόμενον.

Οὕτως, εἰδικώτερον, κατὰ τὴν γνώμην τῶν Καθηγητῶν Σκόλου καὶ Σόντη, ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 106 τοῦ Συντάγματος τοῦ ἔτους 1952, ἀπέβλεπεν εἰς τὸ ἀπροστατεύσῃ τὸν ἄρτι τὴν ἐκδηλωθεῖσαν, ἐν σχέσει πρὸς τὸν κοινωφελῆ σκοπὸν, ἰδιωτικὴν θέλησιν καὶ συνεπῶς διασπασίς ταύτης εἰς τὰς περὶ σκοποῦ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς διατάξεις θὰ ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸ γράμμα, πάντως δὲ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἄρθρου τούτου τοῦ Συντάγματος, διότι ὁ διαθέτης ἐνδιαφέρεται οὐ μόνον περὶ τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν καταλείπει περιουσίαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ τρόπου, ὃν ὁ ἴδιος ὥρισε διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ, ἐμπιστευόμενος ταῦτα εἰς πρόσωπα τῆς ἐκλογῆς του, ὡς εἰς ἐκτελεστάς τῆς διαθήκης κλπ. χωρὶς νὰ ἀποκλείεται, ὡς εἰκόσ, ἡ ὀργανωμένη ἐποπτεία τοῦ Κράτους (Γνωμ. τῶν ὡς ἄνω Καθηγητῶν, ἐν Ε.Ε.Ν., τ. Η'. σελ. 256). Ὅμοια, κατ' ἀρχήν, εἶναι καὶ ἡ θέσις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, δεδομένου ὅτι τυγχάνουσιν ἀνίσχυροι αἱ νομοθετικαὶ ἢ διοικητικαὶ πράξεις, αἵτινες ἔρχονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν βούλησιν τοῦ διαθέτου, ἢ δωρητοῦ (Σ.τ.Ε. 380/1960). Περαιτέρω, οὐχ ἦντο, ἡ νομολογία τοῦ Ἀνωτάτου Διοικητικοῦ Δικαστηρίου ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν ἄκραν αὐτὴν θέσιν, δεξαμένη, ὅτι «... δὲν παρκαλώεταί ὅμως - ἐκ τοῦ ἄρθρου 106 τοῦ Συντάγματος - παρὲς κλίσις ἀπὸ τῶν ὀρισμῶν τῆς διαθήκης καὶ δι' ἡ μὴ οὐσιωδῶν, δανάκις ἢ παρέκκλισις αὐτῆ ἐπιβάλλεται διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν οὐσιωδῶν ἔργων καὶ κυρίως τοῦ σκοποῦ τῆς διαθήκης, ἢ ἐκτέλεσις τοῦ ὁποῦ ἀποτελεῖ προεχόντως τὴν βούλησιν τοῦ διαθέτου καὶ κατοχυροῦται ὑπὸ τῆς ὡς ἄνω συνταγματικῆς διατάξεως» (Σ.τ.Ε. 276/1960).

Ἡ ὑπὸ τῆς νομολογίας, γενομένη, ὡς ἄνω, διάκρισις μεταξὺ οὐσιωδῶν καὶ ἐποουσιωδῶν ἔργων τῆς διαθήκης ἢ τῆς δωρεᾶς διηκούλουε τὰ μέγιστα τὴν τε Διοίκησιν καὶ τοὺς ἐκτελεστάς - διοικητάς κοινωφελῶν περιουσιῶν εἰς τὴν ἐπ' ἀντιπαροχῆ (ἀνταλλαγῆ ποσοστῶν οἰκοπέδου πρὸς κατασκευασθόμενα διαμερίσματα) ἢ διὰ δανείου ἐπιύποθηκῆ ἀξιοποίησιν ἀκινήτου ἀνήκοντος εἰς κοινωφελῆ περιουσίαν καὶ καταλειφθέντος ὑπὸ τὸν ἔργον ἀναπαλλοτριώτου. Ἀναγνωρισθέντος τοῦ ἔργου τούτου ὡς ἐποουσιωδούς· ἐφόσον τοῦλάχιστον τὸ ἀκίνητον δὲν συνδέεται ἀνασπαστικῶς μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ, λ.χ. τέλεισις ἐκθέσεων ἐν τῷ Ζαπτεῖφ Μεγάρφ· κατέστη δυνατὴ ἡ ἀξιοποίησις πλείστων ἔργων ἀπροσόδων ἢ μὲ ἀνεπαρκῆ εἰσοδήματα

ἀκινήτων ἀνηκόντων εἰς κοινωφελῆ ἰδρύματα ἢ περιουσίας καὶ ἐξησφαλίσθη ἢ συνέχισις ἐκπληρώσεως τοῦ σκοποῦ αὐτῶν ἢ ἡ πληρεστέρα ἐκπλήρωσις τούτου.

Εἰς ἐπικουρίαν τῆς ὡς ἄνω θέσεως τῆς ρηθείσης νομολογίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ρηθείσης σκοπιμότητος, ἤλθε καὶ ἡ νομολογία τοῦ Ἀρείου Πάγου, δεξαμένου, βάσει τῆς γνωστῆς θεωρίας τῆς εἰκαζομένης βουλήσεως τοῦ διαθέτου ἢ τοῦ δωρητοῦ δι: «... ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀρθρῶν 1731, 1982, παρ. 2, 1984, ἐδ. β', 1986, παρ. 2 καὶ 1968 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, σαφῶς προκύπτει, δι: ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν διατάξεων τῆς τελευταίας βουλήσεως, δεόν νὰ διαφυλλάσσῃται ἡ ἀληθῆς καὶ οὐσιαστικὴ θέλησις τοῦ διαθέτου, ἄνευ προσκολλησεως εἰς τὰς λέξεις αὐτῆς, συγχωρουμένης καὶ τῆς ἀναζητήσεως τῆς εἰκαζομένης βουλήσεως αὐτοῦ, τοὔτεστιν ἐκείνης, ἣν θὰ ἐξεδήλου οὗτος ἂν εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τὴν νέαν κατάστασιν, τὴν ἐπελθοῦσαν, λόγῳ τῆς μεταβολῆς τῶν, κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τῆς διαθήκης, ὑφισταμένων πραγματικῶν συνθηκῶν» (Α.Π. 186/56, 87/57, 191/57, «Συμπλ. Νομολ. 1953-60, σελ. 13 παρ. 137). Ἡ ἐρμηνεία αὕτη ἐξασφαλίζεται διὰ τῆς ἐνώπιον τοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν διαδικασίας τοῦ ἀρθρου 5 τοῦ ἀν. ν. 2039/1939.

Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω, φρονοῦμεν, δι: ἡ Πολιτεία δεόν νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς εὐκαιρίας, ἣτις τῇ παρέχεται διὰ τοῦ προτεινομένου σχεδίου νέου Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Χώρας καὶ νὰ δευκρινίσῃ τὴν ὡς ἄνω, διὰ τὸν σεβασμὸν τῆς βουλήσεως τῶν διαθετῶν ἢ δωρητῶν, διάταξιν τοῦ ἀρθρου 18 αὐτοῦ, εἴτε διὰ προσθήκης διατάξεως εἴτε διὰ διατυπώσεως σχετικῆς ἐρμηνευτικῆς δηλώσεως, ἐν τῷ πνεύματι τῆς ὡς ἄνω ἀναφερομένης θέσεως τῆς νομολογίας τῶν δύο ἀνωτάτων Δικαστηρίων ἐπὶ τοῦ θέματος, καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως ἡ ἄκαμτος διατύπωσις τῆς διατάξεως ταύτης καταστῇ ἐλαστικωτέρα (βλ. καὶ Ἀλ. Λιτξεροπούλου, Κριτικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἀ' βιβλίου τοῦ Α. Κ. τοῦ 1940, Ε.Ε.Ν. 13 (1945/141). Δέον, δηλαδῆ, νὰ καταστῇ ἀπολύτως σαφές, δι: ἡ διάταξις αὕτη τίθεται διὰ νὰ διασφαλίσῃ τὰς καταλειπομένας ἢ δωρουμένας ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν περιουσίας κατὰ τῆς ἐκτροπῆς ἀπὸ τοῦ προορισμοῦ των, ὅταν αὕτη δὲν δικαιολογεῖται ἐξ ἐπελθούσης ἀδυναμίας πρὸς ἐπιδίωξιν τοῦ ἐν τῇ συστατικῇ πράξει δριζομένου, καὶ οὐχὶ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν σεβασμὸν τῆς θελήσεως τῶν διαθετῶν καὶ δωρητῶν ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν εἰς βλαστὰς πτυχάς, λεπτομερείας ἢ «ἰδιορρυθμίας» τῆς. (βλ. καὶ Φαίδ. Βεγλερῆ, Ἡ συνταγματικὴ προστασία τῶν διαθηκῶν καὶ δωρεῶν ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν, ἐν Σύμμεικτα εἰς μνήμην Ἀλ. Σδώλου, Ἀθήναι: 1961, σελ. 539).

Β' Ἐν σχέσει πρὸς τὸ νομικὸν καθεστὼς τῶν Ἐθνικῶν κληροδοτημάτων τοῦ Α. Ν. 2039/1939

1. Ὁ νόμος οὗτος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πληρεστέρων νόμων τῆς μεταξὺ τῶν δύο

παγκοσμίων πολέμων ἐποχῆς, ἀπετέλεσε δέ, ὡς εἶδομεν, στ α θ μ ὶ ν εἰς τὴν ἐκδήλωσιν οὐσιαστικοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς Πολιτείας, ἔναντι τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, ἐξυπηρετήσας τὰ μέγιστα τοὺς σκοποὺς, δι' οὓς ἔθεσπίσθη. Ὑπὸ τὸ πρῶτον τῆς, ἐν τῷ μεταξῷ, κτηθείσης πείρας, οὐχ ἦττον, κρινόμενος ὁ νόμος οὗτος δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ, ὡς πεπαλαιωμένος καὶ μὴ ἀνταποκρινόμενος εἰς τὰς νέας ἀνάγκας καὶ ἀντιλήψεις ἐπὶ τοῦ θέματος, τὸ ὁποῖον ρυθμίζει.

Χαρακτηρίζεται ἰδίᾳ, ὡς υπεράγαν λεπτομερειακός, ὡς εἰσαγαγών, ἐν τῇ ἐποπτείᾳ τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν κοινωφελῶν ἰδρυμάτων καὶ περιουσιῶν, σύστημα συγκεντρωτικόν, ὡς προβλέπων διαδικασίας ἐκκαθαρίσεως καὶ ἐποπτείας τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων μακράς, ἐπιβραδυνούσας τὸν ρυθμὸν τῆς ἐργασίας καὶ τὰ ὄρια ἀναπτύξεως πρωτοβουλίας ὑπὸ τῶν ἐκτελεστῶν, διοικητῶν καὶ διαχειριστῶν τῶν ἰδρυμάτων.

σκοπ. Ἐπιβάλλεται, ὅθεν, καθ' ἡμᾶς ἡ ριζικὴ τροποποίησις αὐτοῦ, ἐπιτελεσθῆναι, ὅπως ἐξασφαλισθῇ: 1) Ἡ πλήρης ἀποσυγκέντρωσις τῆς ἐπιτελεστικῆς ἐποπτείας καὶ ἐλέγχου τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, ἐπὶ τῶν ἀρμοδίων Κληροδοτημάτων, εἰς τὰ περιφερειακὰ αὐτοῦ ὄργανα, ἦτοι τὰς Οἰκονομικὰς Ἐφορείας, ἐνεργούσας ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῶν ἀρμοδίων κατὰ τόπους Οἰκονομικῶν Ἐπιθεωρήσεων.

2. Ἡ ἀπλούστευσις καὶ ἐπιτάχυνσις τῶν διαδικασιῶν ἐγκρίσεως τῶν πράξεων τῶν ἐκτελεστῶν, διοικητῶν, διαχειριστῶν καὶ τοῦ προληπτικοῦ ἐπ' αὐτῶν ἐλέγχου.

3. Ἡ ὑποβοήθησις καὶ ἐνίσχυσις πάσης πρωτοβουλίας καὶ προσπάθειας τῶν διοικητῶν διαχειριστῶν τῶν κοινωφελῶν ἰδρυμάτων καὶ περιουσιῶν, διὰ τὴν ἀξιοποίησιν καὶ περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν περιουσιῶν καὶ τῶν πόρων αὐτῶν.

Ἡ δυνατότης, ὑπὸ ὠρισμένους δρους καὶ προϋποθέσεις, τῆς ἐνομοθεσίας κατὰ περιφερείας (μεγάλας πόλεις, ἐπαρχίας, πόλεις) Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων ἐπιδικωνόντων ἰδίους σκοποὺς, ἀνεπαρκῶς ὑπομένους, λόγῳ πτωχείας τῆς διατεθείσης περιουσίας ἢ λόγῳ μικροῦ ὕψους τῆς αὐτῆς εἰσοδημάτων.

5. Ὁ διορισμὸς εἰς τὰ μέγιστα κοινωφελῆ ἰδρυματὰ οἰκονομικῶν ὑπαλλήλων, ὡς Κυβερνητικῶν Ἐπιτροπῶν, καὶ ἢ ἀνευ ψήφου συμμετοχῆ αὐτῶν εἰς τὰς Διοικήσεις των, ὡς εἰδικῶν συμβούλων, διὰ τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ, τὴν σύντομον διοίκησιν καὶ οἰκονομικῶς ἐνδεδειγμένην διαχείρισιν τῆς περιουσίας καὶ διάθεσιν τῶν εἰσοδημάτων.

6. Ἡ διάθεσις τῶν, ὡς ἀδεσπότην ἀναγνωριζομένων καὶ εἰς τὸ Δημόσιον κατὰ νόμον ἀνηκόντων, περιουσιακῶν στοιχείων, ὡς καὶ τῶν εἰς τὸ Κράτος εἰς ἕκτην τάξιν κληρονομικῶν δικαιώματι περιερχομένων τοιούτων, ὑπὲρ

κοινωνηφελῶν σκοπῶν, ὁμοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ὑπὲρ αὐτοῦ, δι' ὁμοίους σκοπούς, καταλειπομένων ἢ δωρουμένων καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον διαχείρισιν τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν τελούτων.

Γ' Ἐν σχέσει πρὸς τὸ φορολογικὸν καθεστῶς τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων

Ἐν σχέσει πρὸς τὸ φορολογικὸν καθεστῶς τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, φρονούμεν, δι' ἐπιβάλλεται ἡ Πολιτεία νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὰ Ἐθνικά Κληροδοτήματα προνομιακὸν φορολογικὸν καθεστῶς, ἀπαλλάσσουσα πλήρως τὰς περιουσίας, τὰ εἰσοδήματα καὶ τὰς συναλλαγὰς αὐτῶν παντὸς φόρου, τέλους, δασμοῦ, δικαιώματος ἢ εἰσφορᾶς εἴτε ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου εἴτε ὑπὲρ οἰουδὴποτε τρίτου. Εἶναι ἀδιανόητον δι' ἡμᾶς καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀντιφατικόν, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐκδηλούμενον, διὰ τὰ Ἐθνικά Κληροδοτήματα, ἐνδιαφέρον τοῦ Κράτους, περιουσίαι ἢ εἰσοδήματα, ἐξ ὀρισμοῦ καὶ προορισμοῦ κοινωνηφελῆ, ἧτοι καταλειπόμενα διὰ σκοπούς, ὧν ἡ πλήρως ἄλλως θὰ ἐδάρυνε τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Δημοσίου, νὰ φαλκιδεύωνται διὰ τῆς φορολογίας.

Δ' Ἐν σχέσει πρὸς τὴν δυνατότητα καὶ τοὺς ὄρους δανειοδοτήσεως τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων καὶ καταθέσεως τῶν διαθεσίμων αὐτῶν

1. Ἐν τῷ πλαίσιῳ τῆς ἐπιδιώξεως τῆς συντηρήσεως, ἀξιοποιήσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν κοινωνηφελῶν περιουσιῶν καὶ εἰσοδημάτων, καὶ ἰδίᾳ διὰ τὴν ἀξιοποίησιν προσοδοφόρων ἀκινήτων αὐτῶν, ἐπιβάλλεται ἡ Πολιτεία νὰ ἐξασφαλίσῃ εὐχερῆ, ἀνετον καὶ ὑπὸ τοῦ μᾶλλον εὐνοϊκοῦ ὄρους πιστοδοτήσιν τῶν κοινωνηφελῶν ἰδρυμάτων ἢ περιουσιῶν ἐκ μέρους τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος ἢ τοῦ Ταμείου Πρακταθηκῶν καὶ Δανείων, παρέχουσα, ὅπου παρίσταται ἀνάγκη, καὶ αὐτὴν τὴν ἐγγύησιν αὐτῆς διὰ τὴν ἐξόφλησιν τῶν δανείων. Ἐπιβάλλεται, ὅπως τὰ κοινωνηφελῆ ἰδρύματα καὶ αἱ κοινωνηφελεῖς περιουσίαι ἀπαλλαγῶσιν ἀπ᾽ ἅξ διὰ παντὸς τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἣν ὑφίστανται ἐκ μέρους τῶν ἐργολαβικῶς ἀναλαμβάνόντων τὴν ἀξιοποίησιν ἐπὶ ἀντιπαροχῇ ἀκινήτων αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης, εἰς ἣν σήμερον εὐρίσκονται, ἐλλείψει ἰδίων πόρων πρὸς ἀνοικοδόμησιν τῶν ἀκινήτων τῶν, νὰ ἀποξενῶνται σημαντικοῦ ποσοστοῦ τῆς ἀκινήτου περιουσίας αὐτῶν.

2. Δέον ἐπίσης ἡ Πολιτεία νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς δικοῦς προνομιακοῦς ὄρους καταθέσεως εἰς τὰς Τραπεζὰς τῶν εἰς ρευστὸν διαθεσίμων καὶ τὴν δυνατότητα ἐπενδύσεως αὐτῶν καὶ εἰς ἄλλα ἀξιόγραφα, πλὴν τῶν ἐν τῷ νόμῳ περιφραστικῶς ἀναφερομένων, ἐφόσον, ἐνοεῖται, τὰ ἀξιόγραφα ταῦτα εἶναι ἀσφαλῆ καὶ παρέχουν ἱκανοποιητικὸν εἰσόδημα. Σήμερον αἱ Τραπεζαὶ καταβάλλουν εἰς τὰ Ἐθνικά Κληροδοτήματα, διὰ τὰς καταθέσεις αὐτῶν ὄψως 0,75%, διὰ τὰς καταθέσεις δὲ ἐπὶ προθεσμίᾳ 5,75%. Δὲν δέχονται ὁμοῦ αὐταὶ καταθέσεις τῶν κοινωνηφελῶν ἰδρυμάτων καὶ περιουσιῶν

ταμειευτηρίου κοινάς, όπου τὸ ἐπιτόκιον κυμαίνεται ἀπὸ 5% - 0,75% ἀναλόγως τοῦ χρόνου, δι' ὃν ἢ κατάθεσις, ἢ ἐπὶ τριμηνίῳ προθεσμίᾳ όπου τὸ ἐπιτόκιον ἀνέρχεται εἰς 6%. Φρονούμεν, ὅτι ἐπιβάλλεται, ὅπως αἱ Τράπεζαι καὶ ἰδίαι αἰ κρατικαὶ καὶ ἡμικρατικαὶ τοιαῦται (Τράπεζα Ἑλλάδος, Ἀγροτική, Ἐθνικὴ καὶ Ἐθνικὴ Κτηματική), ἀλλὰ καὶ τὰ Ταχυδρομικὰ Ταμειυτήρια, ὡς καὶ τὸ Ταμεῖον Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων δέχωνται καὶ εἰς κατάθεσιν ταμειευτηρίου, ἀπλήν ἢ ἐπὶ προθεσμίᾳ, τὰ διαθέσιμα τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων, δρίσωσι δὲ εἰδικὰ προνομιακὰ ἐπιτόκια, διὰ τὰς καταθέσεις τῶν κοινωφελῶν ἰδρυμάτων καὶ περιουσιῶν. Θὰ ἀποτελέσῃ τοῦτο μικρὰν ἀναγνώρισιν ἐκ μέρους τῶν Τραπεζῶν, τόσον τοῦ κοινωφελοῦς χαρακτήρος τῶν καταθέσεων τούτων, ὅσον καὶ τῆς συμβολῆς τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Τραπεζῶν μας.

Ε' Ἐν σχέσει πρὸς τὴν τύχην τῶν παρὰ Τραπεζαῖς προπολεμικῶν εἰς δραχμὰς καταθέσεων τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων

1 Τὸ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον, ἐν τούτοις, θέμα, τὸ ὅποῖον ἀπασχολεῖ πλεῖστα κοινωφελῆ ἰδρύματα καὶ περιουσίας εἶναι ἡ τύχη ἢ ἐπιφυλαχθεῖσα, διὰ τοῦ ν. 18/1944, εἰς τὰς προπολεμικὰς παρὰ Τραπεζαῖς εἰς δραχμὰς καταθέσεις αὐτῶν. Ἀκριβῆ στοιχεῖα περὶ τοῦ ὕψους τῶν καταθέσεων αὐτῶν δὲν ὑπάρχουν, διότι οὐδέποτε ἐδόθησαν πλήρη τοιαῦτα ὑπὸ τῶν ὀφειλετριῶν Τραπεζῶν. Ἐκ τῆς εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως ἐπὶ τοῦ ἀν. ν. 2039/1939 προκύπτει, ὅτι τὰ κεφάλαια τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων ὑπελογίζοντο εἰς δύο τοὐλάχιστον δισεκατομύρια προπολεμικῶν δραχμῶν. Κατὰ συνέπειαν, θὰ πρέπει νὰ ὑπολογίζῃ τις εἰς ἑκατοντάδας ἑκατομμυρίων τὰς προπολεμικὰς καταθέσεις τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων. αἱτι-ἐκμηδενίσθησαν, παραγραφείσαι, δυνάμει τοῦ ν. 18/1944. Φρονούμεν, ἐν προκειμένῳ, ὅτι χρέος τιμῆς τοῦ ἔθνους ὀλοκλήρου ἔναντι τῆς ἱερᾶς μνήμης τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι μὲ θυσιάς καὶ στερήσεις μιᾶς ὀλοκλήρου ζωῆς, ἠθέλησαν νὰ εὐεργετήσουν τὴν Πατρίδα των, εἶναι τὸ θέμα τοῦτο νὰ ἐπανεξετασθῇ ὑπὸ τῆς Πολιτείας.

Τὸ Κράτος ἐσεβάσθη τὴν πίστην του καὶ ἀπέδωσεν, ἔστω καὶ ἐν μέρει, τὰς εἰς τὰ Ταχυδρομικὰ Ταμειυτήρια ἰδιωτικὰς καταθέσεις. Διὰ τὴν μὴ ὑποχωροῦν καὶ αἱ Τράπεζαι εἰς ὁμοίαν χειρονομίαν πρὸς τὰ Ἐθνικὰ Κληροδοτήματα Οὐδεμία σκοπιμότης οικονομικῆς πολιτικῆς ἢ ἄλλῃ εἶναι δυνατόν νὰ εὔρη ἐπαρκῆς ἡθικὸν ἔρεισμα καὶ κριθῇ ὑπερέτερα τῆς σκοπιμότητος ἐκείνης, ἢ ὅποια ὑπαγορεύει εἰς τὸ Κράτος καὶ εἰς τὰς Τραπεζαῖς τὴν μερικὴν ἔστω ἀπόδοσιν τῶν προπολεμικῶν καταθέσεων τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων εἰς τοὺς δι' οὓς κατελείφθησαν ὑπὸ τῶν ἔθνικῶν εὐεργετῶν ἔθνικοὺς σκοποὺς.

Εἶναι, μία τοιαύτη ἀπόφασις, ὁ καλύτερος καὶ εἰλικρινέστερος τρόπος νὰ

ἂποδείξωμεν ἐμπράκτως τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Ἔθνους πρὸς τὴν εὐγενεστάτην ταύτην παράδοσιν τῆς Ἑθνικῆς Ἀλληλεγγύης καὶ νὰ τὴν συντηρήσωμεν, ἵνα ἐπιζήση ἕσαει εἰς τὸν Τόπον τοῦτον.

VI. Μέτρα διοικητικά, ἅτινα ὀφείλει νὰ λάβῃ προσθέτως ἡ Πολιτεία, διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς προστασίας καὶ ἀξιοποιήσεως τῶν Ἑθνικῶν Κληροδοτημάτων

Ἀπὸ καθαρῶς διοικητικῆς πλευρᾶς, τέλος, φρονοῦμεν, ὅτι ἐνδείκνυται ἡ λήψις τῶν ἀκολουθῶν μέτρων, διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς προστασίας καὶ ἀξιοποιήσεως τῶν Ἑθνικῶν Κληροδοτημάτων, ἀλλὰ καὶ τὴν συντήρησιν τῆς Ἑθνικῆς παράδοσεως:

1. Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ Οἰκονομικῶν (Γενικῇ Δ/νσει Φορολογίας) Διευθύνσεως Ἑθνικῶν Κληροδοτημάτων, ἣτις δέον νὰ διατηρήσῃ ἀποκλειστικῶς ἐπιτελικὰς ἀρμοδιότητας, ἣτοι τῆς λήψεως ἐκάστοτε παντὸς νομοθετικοῦ ἢ κανονιστικοῦ μέτρου, ἐν σχέσει μὲ τὰ Ἑθνικὰ Κληροδοτήματα, τῆς ἐκδόσεως ἐγκυκλίων διαταγῶν γενικῆς ἐφαρμογῆς, διὰ τὴν ὁμοιόμορφον εἰς ὅλην τὴν Ἐπικράτειαν ἐφαρμογὴν αὐτῶν. Ἡ Διεύθυνσις αὕτη δέον νὰ ἐπανδρωθῇ διὰ τῶν ἀρίστων εἰς μὸρφωσιν καὶ ἠθος ὑπαλλήλων τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν καὶ ὡς κεντρικὸς φορεὺς τῆς ἐπὶ τῶν Ἑθνικῶν Κληροδοτημάτων πολιτικῆς τοῦ Κράτους, νὰ εἰσηγηθῇ ἀρμοδίως πάντα τὰ ἀνωτέρω καὶ ὅσα ἄλλα κριθοῦν ἀναγκαῖα μέτρα, διὰ τὴν περισυλλογὴν, διαφύλαξιν, προστασίαν καὶ ἀξιοποίησιν τῶν Ἑθνικῶν Κληροδοτημάτων.

2. Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς Ἐπιθεωρήσεως Ἑθνικῶν Κληροδοτημάτων τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως αὕτη ἀποκτήσῃ στελέχη, κατ' ἀριθμὸν καὶ μὸρφωσιν καὶ ζῆλον καὶ πείραν, ἐπαρκῆ, διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν κοινωφελῶν ἱδρυμάτων καὶ περιουσιῶν.

3. Ἡ σύνταξις πλήρους μητρώου τῶν Ἑθνικῶν Κληροδοτημάτων, συνταχθησομένου μετ' ἐπιμελῆ ἔρευαν, ἀναζητήσιν καὶ ταξινομήσιν αὐτῶν κατὰ σκοποὺς καὶ τόπους ἐκτελέσεως αὐτῶν. Τὸ μητρώον τοῦτο δέον νὰ συμπληρωθῇ διὰ πλήρους ἀρχείου ἀντιγράφων τῶν ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν διαθηκῶν καὶ δωρητηρίων συμβολαίων.

4. Ἡ ἐκδοσις τριμηνιαίας περιοδικῆς ἐκδόσεως, εἰς ἣν τὸ Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν θὰ δημοσιεύῃ τακτικῶς τὰς νέας ἐκάστοτε γνωστοποιουμένας διαθήκας ἢ δωρητήρια συμβόλαια, δι' ὧν καταλείπονται περιουσιακὰ στοιχεῖα πρὸς ἐκπλήρωσιν κοινωφελῶν σκοπῶν. Ἡ ἐκδοσις αὕτη δέον νὰ ἀποστέλλεται δωρεὰν ἀνελλιπῶς εἰς τὰς Νομαρχίας, τοὺς Δήμους καὶ τὰς Κοινότητας, τὰ Σχολεῖα καὶ Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα, τὰ Κοινωφελῆ Ἰδρύματα καὶ ὅπου ἄλλοῦ κριθῇ σκόπιμον, ἵνα ἐξασφαλίζεται συνεχῆς καὶ λεπτομερῆς

ἐνημέρωσις παντὸς ἐνδιαφερομένου καὶ τῆς κοινῆς γνώμης περὶ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ἐθνους εὐρισκομένων Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων.

5. Ἡ ἀνέγερσις εἰς τὰς πόλεις ἢ κομπολεις ἀνδριάντων τῶν μεγάλων ἔθνικῶν εὐεργετῶν καὶ ἡ δνομασία δδῶν καὶ πλατειῶν εἰς τιμὴν καὶ σεβασμὸν τῆς μνήμης αὐτῶν, παραδειγματισμὸν δὲ τῶν ἐπερχομένων νεωτέρων γενεῶν.

6. Ἡ εἰσαγωγή εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῶν Σχολείων μας, δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως, κατ' ἐπιλογὴν περικοπῶν ἐκ διαθηκῶν ἢ δωρητηρίων συμβολαίων ἔθνικῶν εὐεργετῶν, περικοπῶν ἀποτελουτῶν ἀληθῆ ἔθνικὰ ἀναγνώσματα, πλήρη ἔθνικῆς ἐξάρσεως, φιλογενείας, φιλανθρωπίας καὶ εἰς τὸν Θεὸν πίστεως.

7. Ἐπιβάλλεται ὁμοίως ἢ καθιέρωσις μιᾶς ἡμέρας κατ' ἔτος, τῆς 24ης Μαρτίου, ἑορτασμοῦ εἰς τὰ σχολεῖα εἰς τιμὴν τῶν ἀνὰ τοὺς καιροὺς Εὐεργετῶν τοῦ Ἐθνους καὶ τελέσεως μνημοσύνου ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν Ἐθνικῶν Εὐεργετῶν.

Τίποτε ἄλλο δὲν θὰ συνετέλει περισσότερον τούτου εἰς τὴν ἔθνικὴν καὶ χρηστοτέθη διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν παιδιῶν μας.

VII. Ἐπίλογος

1. Προσεπάθησα νὰ διεξέλθω μὲ πᾶσαν δυνατὴν συντομίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπιβαλλομένην πληρότητα, τὸ πολὺ πλευρον καὶ πολὺ πλοκον, ἀλλὰ καὶ μεγίστης σημασίας καὶ σοβαρότητος, διὰ τὸν Τόπον, θέμα «τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων καὶ τῶν πρὸς αὐτὰ ὑποχρεώσεων τῆς Πολιτείας».

Γνωρίζω, πρῶτος ἐγώ, ὅτι δὲν ἐξήντηλα τὸ θέμα. Εἶναι ἄλλως τε τοῦτο εὐρύτατον. Ἄλλοι, ἐμοῦ ἀρμοδιώτεροι καὶ ἰκανώτεροι, ἰδίως οἱ παλαιοὶ μου συνεργάται εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῶν Ἐθνικῶν Κληροδοτημάτων τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, ἀσφαλῶς θὰ ἐπιτύχουν τὴν πληρεστέραν διερεύνησιν τοῦ θέματος καὶ τὴν κάλυψιν τῶν κενῶν, τὰ ὅποια κατέλειπεν ἡ ἰδική μου προσπάθεια.

2. Σὰς εὐχαριστῶ, διότι μὲ ἤκούσατε καὶ σὰς παρακαλῶ, νὰ μοῦ ἐπιτρέψητε νὰ σὰς προτείνω, ὅπως, ἐν ὄψει καὶ τῆς προσεγγιζούσης ἡμέρας τῆς Ἐθνικῆς μας Ἑορτῆς ἀπὸ κοινοῦ ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἀποψινὴν συγκέντρωσιν καὶ τὴν ἐνώπιον αὐτῆς ἀναπτυχθεῖσαν ὁμιλίαν, ὡς ἀπεβλέπουσαν εἰς τὴν ἀπότισιν φόρου τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ἐπωνύμους καὶ ἀνωνύμους κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς ζωῆς τοῦ Γένους, Εὐεργέτας αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι, Ἡρωες τῆς Γενναιοδωρίας αὐτοί, ἐξησφάλισαν, ὁμοῦ μετὰ τῶν Διδασκάλων τοῦ Γένους καὶ τῶν Ἡρώων τῶν Πεδίων τῶν Μαχῶν, τὴν Ἐλευθερίαν καὶ τὸ Μεγαλεῖον τοῦ Ἐθνους.